

Samen-redzaam?

Een onderzoek naar informele buren-netwerken van kwetsbare bewoners.

Fenneke Wekker

Ben Sajet Centrum/Universiteit van Amsterdam

21-06-2017

Buren!-groep West. Foto: Merlijn Michon.

Inhoud

1.	Inleiding.....	4
1.1	Aanleiding voor het onderzoek: Motie N	4
1.2	Het onderzoek.....	8
2.	De Buren!-groepen	12
2.1	Uitgangspunten: KeyRing, Buurtcirkels en de 'Amsterdamse aanpak'.....	12
2.2	De praktijk: Buren!-groepen Amsterdam Oost, West en Noord	15
2.3	Het toeleiden van cliënten door de betrokken organisaties.....	21
3.	"Deze mensen veroordelen je niet"; motieven voor deelname.....	26
3.1	Interesse in deelname	26
3.2	Geen interesse in deelname	32
3.3	Maximale aantal en type deelnemers	33
4.	Succes- en faalfactoren.....	34
4.1	Voorlopige succesfactoren pilotproject.....	35
4.2	Voorlopige faalfactoren pilotproject.....	35
4.3	Aandachtspunten voor vervolgonderzoek.....	36
5.	Conclusies en aanbevelingen	36
5.1	Mensen met licht verstandelijke beperkingen en psychiatrische problematiek vinden elkaar.....	37
5.2	Een ongestructureerde structuur.....	38
5.3	Aanbevelingen.....	39
5.4	Buren!-groepen op de langere termijn.....	40
6.	Literatuur	42

Dit onderzoek is gefinancierd door de Gemeente Amsterdam en uitgevoerd onder supervisie van Prof. Dr. Monique Kremer, Ben Sajet Centrum, programma Zorgvriendelijke Stad.

© Fenneke Wekker, 2017

1. Inleiding

1.1 Aanleiding voor het onderzoek: *Motie N*

Amsterdam staat, net als andere grote steden, voor de uitdaging om met minder middelen méér ondersteuning te bieden aan kwetsbare bewoners die zelfstandig in de wijk (komen) wonen. Gemeenten, zorgorganisaties, maatschappelijke organisaties en vrijwilligers moeten nu de handen in elkaar slaan om professionele zorg voor deze doelgroep af te kunnen bouwen, en informele zorgnetwerken in de wijk te versterken. Duurzame relaties tussen burgers onderling moeten bijdragen aan de ontwikkeling van sociaal kapitaal van mensen met verstandelijke beperkingen, psychiatrische problematiek of fysieke beperkingen. Hierdoor moet het vanzelfsprekend worden om informele zorg te verlenen en zorg te vragen, waar nodig.¹ De overgang van professionele zorg naar duurzame informele zorgrelaties tussen burgers heeft geleid tot de initiatie van een veelvoud aan zorgprojecten in stadswijken, waarbij het doel is dat de professionele hulp vermindert of de zorgprojecten zelf op den duur overbodig worden.²

In 2016 hebben de maatschappelijke organisaties De Regenboog Groep en Stichting Prisma *Motie N* ingediend bij de gemeente Amsterdam, waarin aandacht werd gevraagd voor het organiseren van een stevige sociale basisstructuur in Amsterdamse wijken voor mensen met verstandelijke, psychiatrische, fysieke en sociale beperkingen. Met financiële steun van de gemeente is in juni 2016 een samenwerkingsproject van start gegaan waarbij gebruik gemaakt werd van de expertise van vier organisaties: De Regenboog Groep, Stichting Prisma, Stichting de Toekomst en TEAM ED.

Binnen dit groots opgezette project voerden de organisaties verschillende projecten uit: 1) drie *maatjesprojecten* door de Regenboog Groep, waarbij verslaafden in herstel, jongeren met een psychiatrische achtergrond en slachtoffers van mensenhandel en huiselijk geweld individueel door ervaringsdeskundigen begeleid werden; 2) het opzetten van een nieuwe *Vliegende Brigade* in Amsterdam Noord en het trainen van deelnemers aan de maatjesprojecten en de Buren!-groepen als ervaringsdeskundigen, door TEAM ED; 3) het opzetten van twee nieuwe *Buren!-groepen* in Amsterdam Noord en West, en het verder ontwikkelen van Buren!-groep Oost, door de kwartiermakers van Stichting de Toekomst. De Regenboog Groep en Prisma stelden zich ten doel om samen 25 deelnemers naar deze Buren!-groepen toe te leiden. Ook deelnemers van TEAM ED konden toetreden tot de Buren!-groepen.

Het project *Motie N* sluit aan bij de huidige ontwikkeling binnen zorg en welzijn, de transitie richting Welzijn Nieuwe Stijl (WSN) en de invoering van de Wet

¹ De Klerk et al. 2010; Verhoeven 2013

² Verhoeven 2013

maatschappelijke ondersteuning (Wmo).³ Gemeenten stimuleren alle ingezetenen om mee te doen in de samenleving, ook mensen met een beperking. Inzetten op 'eigen kracht van de burger', een 'doordachte balans van collectief en individueel', het vergroten van de zelfredzaamheid van mensen en een integrale werkwijze tussen kwetsbare burgers, informele zorgverleners en professionals staan hierbij centraal.⁴ Ondanks de vele initiatieven die er inmiddels genomen zijn om deze beleidsintenties in de praktijk te brengen, laat eerder onderzoek echter zien dat het ontstaan van duurzame relaties tussen burgers, en met name tussen weerbare en kwetsbare bewoners, niet vanzelfsprekend is en allerm minst eenvoudig te organiseren.⁵ Terwijl de overheid expliciet formuleert dat de sterkste schouders de zwaarste lasten moeten dragen, en dus dat het vanzelfsprekend is dat weerbare burgers zorg en ondersteuning bieden aan kwetsbare medebewoners, blijkt in de praktijk dat kwetsbare mensen nauwelijks hulp vragen en ontvangen van mensen die zelf géén problemen of beperkingen hebben. Kwetsbare bewoners zoeken het liefst elkaár op, als het gaat om het vragen van een dienst en het verlenen van een wederdienst.⁶ Het project Motie N richt zich daarom ook allereerst op het versterken van banden tussen kwetsbare bewoners onderling, waarbij de hulp vanuit professionals beperkt blijft tot ondersteuning van vrijwilligers en het trainen van ervaringsdeskundigen.

Sociaalwetenschappelijk onderzoek ondersteunt het idee van Motie N, dat wanneer mensen met een beperking of gedeelde ervaring elkaar onderling helpen en ondersteunen, dit hun zelfvertrouwen kan vergroten en sociaal isolement kan tegengaan.⁷ Het vervullen van een gevende rol, in plaats van vanzelfsprekend in een afhankelijke relatie met een zorgverlener of mantelzorger te vervallen, betekent voor veel kwetsbare bewoners dat hun gevoel van eigenwaarde en zelfredzaamheid groeit. Samenwerking met sociale professionals en andere weerbare burgers kan helpen om dat gevoel van eigenwaarde en de zelfredzaamheid van kwetsbare burgers verder te versterken, mits deze laatsten een gevende rol kunnen vervullen en naar vermogen kunnen bijdragen aan de activiteit.⁸

Het onderzoek, dat in dit rapport beschreven wordt, heeft zich uitsluitend gericht op het onderdeel dat door de samenwerkende organisaties *samen* uitgevoerd werd: de Buren!-groepen. In dit deelproject van Motie N werd het meest expliciet gepoogd om mensen met beperkingen met elkaar in contact te brengen. Het idee hierbij was dat deelnemers van Prisma, de Regenboog Groep en TEAM ED, met enige ondersteuning van een 'kwartiermaker' en een vrijwilliger, op den duur in staat zouden zijn samen zelfstandig te opereren in de wijk en elkaar naar vermogen zouden kunnen ondersteunen. Professionele ondersteuning zou daarmee alleen nog 'vanaf de zijlijn' nodig zijn. Vanuit het Ben Sajet Centrum is onderzoek gedaan naar dit nieuwe initiatief

³ Wet maatschappelijke ontwikkeling (2007/2015); Movisie (2013)

⁴ Movisie (2013)

⁵ Bredewold & Kruiswijk (2013); Bredewold et al. (2013); Verhoeven et al. (2013)

⁶ Linders (2010)

⁷ Komter (2007); Thomassen en Van Wanrooij (2010)

⁸ Bredewold & Kruiswijk (2013); Bredewold et al. (2013)

en het *KeyRing*-model dat werd gehanteerd om de Buren!-groepen tot stand te brengen. Hierbij is vooral gekeken naar de motieven van mensen met een beperking om deel te nemen aan een Buren!-groep, de samenwerking tussen de professionals van de verschillende organisaties, de kwartiermakers en de deelnemers, en de manier waarop de Buren!-groepen uiteindelijk tot stand kwamen en functioneerden.

Allereerst zullen in de inleiding de vragen en de opzet van het onderzoek uiteen gezet worden. Vervolgens zal, in hoofdstuk 2, ingegaan worden op de uitgangspunten en de praktijk van de Buren!-groepen. In hoofdstuk 3 worden motieven en perspectieven van onderzoeksrespondenten behandeld met betrekking tot het al dan niet willen deelnemen aan een Buren!-groep. In hoofdstuk 4 zullen de belangrijkste 'succes- en faalfactoren' uiteengezet worden die, binnen de beperkte looptijd van het project en onderzoek, vast te stellen zijn. In de conclusie worden de belangrijkste bevindingen nog eens samengevat en een aantal aanbevelingen gedaan voor een eventueel vervolgtraject.

Vooraf gestelde doelen deelproject Buren!-groepen:

- Er worden 2 nieuwe Buren!-groepen georganiseerd door de kwartiermakers van Stichting De Toekomst: in Amsterdam Noord en -West
- De reeds bestaande groep in Amsterdam Oost wordt verder ondersteund
- De Regenboog Groep en Stichting Prisma leiden samen 25 mensen toe naar een Buren!-groep, respectievelijk vanuit de drie 'maatjesprojecten' en de Stamtafels. Ook deelnemers van TEAM ED kunnen toetreden tot de Buren!-groepen
- De Buren!-groepen zijn toegankelijk voor een diverse groep kwetsbare Amsterdammers (LVB, GGZ, verslaafden in herstel, slachtoffers mensenhandel en huiselijk geweld, jongeren met psychiatrische problematiek)
- Taken van de kwartiermakers worden op den duur overgedragen aan een lokale vrijwilliger (of groepje vrijwilligers) Deelnemers gaan elkaar op den duur praktisch en dagelijks ondersteunen
- De Buren!-groepen worden 'samen-redzaam' en organiseren zich op den duur zelf
- Professionele ondersteuning van de Buren!-groepen en individuele deelnemers is alleen nog 'langs de zijlijn' aanwezig

Figuur 1. Vooraf gestelde doelen deelproject Buren!-groepen

Samenwerkende partners

De Regenboog Groep richt zich op eenzame Amsterdammers, dak- en thuislozen, mensen met een psychiatrische achtergrond, met verslavingsproblematiek en/of met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. In het kader van Motie N heeft De Regenboog Groep drie 'maatjesprojecten' opgezet, waarbij verslaafden in herstel, jongeren met een psychiatrische achtergrond en slachtoffers van mensenhandel en huiselijk geweld individueel begeleid worden door een vrijwilliger. Naast deze individuele trajecten, heeft De Regenboog Groep ingezet op het toeleiden van deelnemers naar een Buren!-groep, om hen in contact te laten komen met (kwetsbare) buurtgenoten en daarmee hun 'samenredzaamheid' te vergroten.

Stichting Prisma organiseert en faciliteert aangepaste activiteiten voor Amsterdammers met een (licht) verstandelijke beperking. Daarbij richt de organisatie zich nadrukkelijk op de participatie en integratie van deze doelgroep in de wijk. Een kernactiviteit van Stichting Prisma is het organiseren van maandelijkse Stamtafels voor buurtbewoners met een lichte verstandelijke beperking (LVB). In vier stadsdelen in Amsterdam (Noord, Oost, Zuidoost en West) kunnen deelnemers elkaar op die manier informeel ontmoeten in een open eetgroep in buurtrestaurants. Meerdere deelnemers van de diverse stamtafels gaven aan behoefte te hebben aan een frequentere en intensievere samenkomst. Naar aanleiding hiervan is stichting Prisma samen met Stichting de Toekomst in juni 2016 gestart met het initiatief voor Buren!-groepen.

Stichting De Toekomst is als partner van Stichting Prisma bij dit pilotproject betrokken vanwege haar expertise met het *KeyRing*-model. Met het project 'We Zijn Er' richt de stichting zich sinds een aantal jaren op het organiseren en faciliteren van kleine informele wijkringen in drie steden in Nederland. Door middel van 'kwartiermaken' worden mensen met een (verstandelijke) beperking uit hun isolement gehaald en in contact gebracht met andere gemarginaliseerde mensen in de wijk. De kwartiermakers helpen hen actief aansluiting te zoeken en initiatief te tonen. De kwaliteiten en mogelijkheden van deelnemers staan bij 'We Zijn Er' centraal. De kwartiermakers van Stichting De Toekomst vormden de spil bij de uitvoering en het opzetten van de Buren!-groepen in het kader van Motie N.

TEAM ED is een sociaal uitzendbureau voor ervaringsdeskundigen in het sociale domein. Met de inzet van ervaringsdeskundigen in de domeinen welzijn, onderwijs en in de maatschappelijke opvang helpt TEAM ED de zorg- en dienstverlening te verbeteren. De praktijkervaring die ervaringsdeskundigen op hun beurt opdoen werkt voor hen *empowerend*. Daarnaast ontwikkelt de organisatie zelf diensten, zoals de Vliegende Brigades (teams van ervaringsdeskundigen in de wijk) en ED-plaatsen (herstelwerkplaatsen in de wijk).

Figuur 2. Samenwerkende organisaties

1.2 Het onderzoek

Doel en vraagstelling

Zoals beschreven in de projectaanvraag was het doel van het onderzoek om in kaart te brengen wat de 'succes- en faalfactoren' zijn van het pilotproject Buren!-groepen. Deze pilot was een onderdeel van het overkoepelende project Motie N. Vanwege de grote omvang hiervan, heeft het onderzoek zich uitsluitend gericht op de totstandkoming van de Buren!-groepen en het verkrijgen van inzicht in het functioneren ervan. Het opzetten en uitvoeren van de 'maatjesprojecten' van De Regenboog Groep, de nieuwe Vliegende Brigade Noord en de ervaringsdeskundigheidstrainingen van TEAM ED (die tevens een onderdeel vormden van Motie N) zijn in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten.

Overeengekomen met de betrokken partijen, ging het onderzoek uit van drie kernvragen:

1. In hoeverre lukte het om de Buren!-groepen van de grond te krijgen en welk 'type' cliënt doet er wel en niet aan mee?
2. In hoeverre lukte het de Regenboog Groep en Stichting Prisma om 25 deelnemers van respectievelijk de drie 'maatjesprojecten' en de Stamtafels toe te leiden naar de Buren!-groepen? Doen er ook deelnemers via TEAM ED mee?
3. Welke succes- en faalfactoren van het pilotproject kunnen er benoemd worden op basis van de vooropgestelde doelen en welke lessen kunnen worden mee genomen voor een eventueel vervolgtraject?

Onderzoeksopzet

De periode van het onderzoek besloeg 6,5 maanden (eind september 2016 – half april 2017). Omdat de vragen gericht zijn op een proces van groepsvorming en de duur van het pilotproject voor een dergelijk proces betrekkelijk kort was, is het onvoldoende om alleen resultaten te 'meten'. Er is daarom gekozen voor een kwalitatief onderzoek dat diepgaand ingaat op de beschrijving van en inzicht in het proces zelf, de beslissingen die er gemaakt zijn door de samenwerkende organisaties, de manieren waarop de Buren!-groepen georganiseerd zijn, hoe de deelnemers er naar toe geleid zijn en, tot slot, de ervaringen van deelnemers zelf. Op basis van deze bevindingen kunnen er voorlopige conclusies worden getrokken over de mate van succes en het functioneren van deze Buren!-groepen en een aantal aanbevelingen gedaan worden voor een eventueel vervolgtraject.

Methoden en data

In het onderzoek zijn de volgende kwalitatieve onderzoeksmethoden gebruikt: diepgaande interviews (á 2 uur, opgenomen met audiorecorder), informele gesprekken (á 1 uur, vastgelegd d.m.v. gedetailleerde aantekeningen), participerende observaties (á 3-4 uur, vastgelegd d.m.v. gedetailleerde aantekeningen en foto's), bijhouden chats

in app-groep van de Buren!-groepen, vastleggen van arbeidsuren en bezigheden van kwartiermakers gedurende een week.

Door middel van triangulatie van de verschillende bronnen, ontstaat er een veelzijdig en gelaagd beeld van de Buren!-groepen, de individuele deelnemers en de rol van de samenwerkende partners. Tussen september 2016 en april 2017 heb ik in totaal 5 stuurgroep-overleggen van de samenwerkende organisaties bijgewoond en 8 medewerkers van de verschillende organisaties één of meerdere keren uitgebreid gesproken. Daarnaast heb ik de 2 kwartiermakers tweemaal diepgaand geïnterviewd. Verder zijn 16 cliënten van De Regenboog Groep, Stichting Prisma i.s.m. Stichting de Toekomst en TEAM ED één- of tweemaal diepgaand geïnterviewd. Tot slot heb ik 8 langdurige participerende observaties verricht bij verschillende bijeenkomsten van de Buren!-groepen in Amsterdam Oost en West. In totaal participeerden 46 mensen in het onderzoek.

In totaal heeft het onderzoek 27 uur interview-materiaal, fotomateriaal en 70 pagina's diepgaande, gedetailleerde beschrijvingen opgeleverd.

In het rapport zijn de namen van onderzoeks-participanten geanonimiseerd.

Interview-respondenten

Aan de samenwerkende organisaties is gevraagd om respondenten aan te leveren voor het onderzoek. Het ging hier om cliënten waarvan de organisaties vermoedden dat zij baat zouden kunnen hebben bij deelname aan een Buren!-groep. Dit konden zowel mensen zijn die aangaven welwillend tegenover het idee van een Buren!-groep te staan, als mensen die (nog) twijfelden over eventuele deelname. De interviews met (potentiele) deelnemers richtten zich op verwachtingen, eerdere ervaringen en eventuele barrières om deel te nemen aan een Buren!-groep. In totaal zijn 16 respondenten via de samenwerkende partners diepgaand geïnterviewd (zie tabel 1).

	Regenboog Groep	Prisma i.s.m. De Toekomst	TEAM ED	Totaal
Aantal deelnemers	6	7	3	n=16
LVB		2		2
GGZ	2	1	1	4
Fysieke beperkingen		1		1
Verslaving	2			2
Huiselijk geweld	1			1
Gecombineerde problematiek	1	3	2	6
Man	3	4	1	8
Vrouw	3	3	2	8

Minimum leeftijd	25	23	38	23
Maximale leeftijd	58	56	50	58

Tabel 1. Kenmerken interview-respondenten, per organisatie. Problematiek op basis van zelf-indicatie.

Beperkingen van het onderzoek

Het doel van dit onderzoek was het in kaart brengen van succes- en faalfactoren van het pilotproject. Het project richtte zich op het creëren van informele netwerken; een proces waarin tijd, geduld en het ontstaan van onderling vertrouwen tussen deelnemers een belangrijke rol bleek te spelen. Door de beperkte periode waarin het onderzoek plaats vond is het niet mogelijk om harde uitspraken te doen over eventuele successen op de langere termijn. Dit onderzoek geeft vooral inzicht in de beginfase en het ontstaan van nieuwe Buren!-groepen. Op basis hiervan en met inzichten van de reeds bestaande Buren!-groep in Amsterdam-Oost, de Buurtcirkels van Pameijer in Rotterdam, en de KeyRings in de V.S. en U.K. kunnen er voorlopige conclusies getrokken worden over de potentie van de nieuwe Buren!-groepen op de langere termijn. Een langduriger onderzoek is nodig om diepgaand inzicht te krijgen in het voortzetten en borgen van de Buren!-groepen in de wijk.

Een algemenere beperking van kwalitatief onderzoek is dat het zeer arbeidsintensief is. Hierdoor zijn het aantal respondenten en Buren!-groepen die onderzocht konden worden per definitie laag. Alhoewel de validiteit van de data toeneemt door het diepgaande karakter van het onderzoek, neemt de betrouwbaarheid af.⁹ Dit houdt in dat de bevindingen niet probleemloos gegeneraliseerd kunnen worden of getransporteerd naar andere situaties. Door de hoge validiteit van de data kunnen wel uitspraken gedaan worden over hoe een dergelijk project precies in zijn werk is gegaan, welke ervaringen en omstandigheden een rol speelden in de uitvoering ervan en wat mogelijke implicaties zijn voor de toekomst van de Buren!-groepen.

Gezien de financiële grenzen van het onderzoek is het niet mogelijk geweest alle drie de Buren!-groepen in gelijke mate te volgen. Het onderzoek heeft zich daarom met name gericht op de groep in West, die van start ging bij aanvang van het onderzoek. De groep in Oost was toen al enige tijd bezig, de groep in Noord bestond op dat moment nog niet. Enige informatie over die laatste groepen is wel opgenomen in dit rapport.

Tot slot is het belangrijk om te benoemen dat het pilotproject en het onderzoek ongeveer tegelijkertijd gestart zijn. Dit betekent dat het onderzoek vooral een verslag geeft van een gezamenlijke zoektocht, een proces waarin door alle betrokken partijen nog moest worden uitgevonden wat werkt en niet. Dit rapport biedt dus nadrukkelijk geen definitieve conclusies over de uitkomsten van het pilotproject; het is *work-in-progress*. Feitelijk is het project pas net begonnen. Een vervolgonderzoek naar de

⁹ Gerring (2001)

effecten en het waarborgen van de 'Amsterdamse aanpak' op de langere termijn zal nodig zijn om tot nauwkeuriger conclusies te komen.

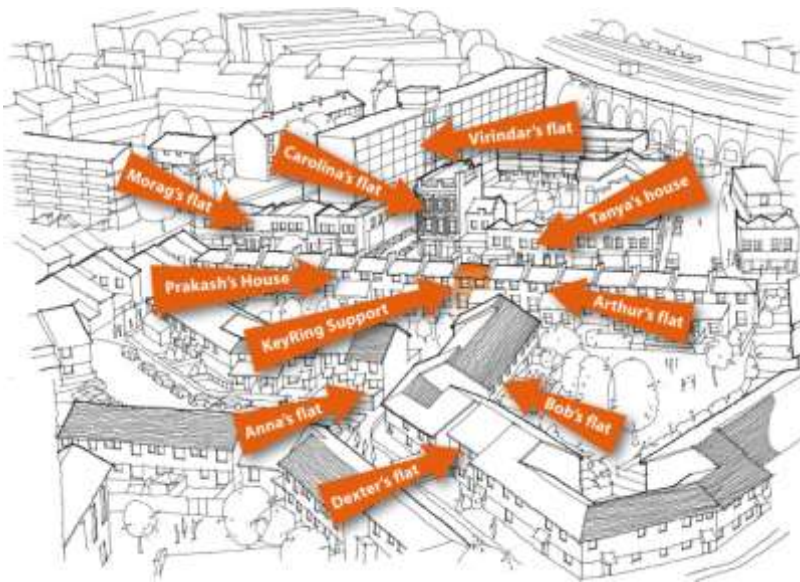
2. De Buren!-groepen

Dit hoofdstuk gaat in op de uitgangspunten van het pilotproject *Buren!-groepen*—een onderdeel van het overkoepelende project *Motie N*—de methode die is gebruikt om informele netwerken van mensen met een beperking op te bouwen, en de uitvoering ervan in de praktijk. Daarbij wordt tevens gekeken naar de manier van samenwerken tussen de maatschappelijke organisaties en de toeleiding van deelnemers naar de Buren!-groepen.

2.1 Uitgangspunten: KeyRing, Buurtcirkels en de 'Amsterdamse aanpak'

Voor het opbouwen van de Buren!-groepen en het waarborgen van duurzame relaties tussen mensen met een beperking is gebruik gemaakt van de in Engeland beproefde *KeyRing*-methode. Sinds de jaren '90 zijn er in het Verenigd Koninkrijk tientallen *KeyRings* ontstaan. Een *KeyRing*, volgens de Engelse methode,¹⁰ bestaat uit tien mensen die in dezelfde wijk wonen. Negen mensen uit deze kring hebben ondersteuning nodig. De tiende persoon is een vrijwilliger in de buurt die het netwerk helpt zich te organiseren (zie figuur 3), die onderzoekt waar leuke en nuttige plekken zijn in de buurt en die de brug slaat tussen het netwerk en de wijk. De vrijwilliger biedt daarnaast ook individuele ondersteuning, zoals bij het lezen van formele brieven en het invullen van formulieren. De *KeyRing*-methode gaat uit van een geheel informeel traject, waarbij géén zorgprofessionals betrokken zijn en deelnemers niet aangenomen worden op basis van een gelijksoortige medische indicatie. De *KeyRings* functioneren op basis van diversiteit, waarbij de individuele problematiek en mate daarvan onderling verschilt. Het wederkerigheidsprincipe speelt vanaf het begin van het groepsproces een grote rol. De *KeyRings* organiseren zichzelf en bepalen zelf wat zij nodig hebben en in welk tempo dingen gebeuren. Zij worden hierbij vanaf het begin ondersteund door de (getrainde) vrijwilliger uit de buurt.

¹⁰ KeyRing (2017)

Figuur 1: KeyRing Network, bron: keyring.org

In navolging van dit idee, organiseert zorginstelling Pameijer in Rotterdam sinds 2013 de zogenaamde Buurtcirkels. Het verschil met de Engelse methode is dat deze Buurtcirkels *formeel* worden opgezet. Een zorgprofessional van Pameijer koppelt deelnemers aan elkaar en begeleidt de groepen. Het idee is dat de zorgprofessional na enige tijd haar of zijn rol in de groep overgeeft aan een vrijwilliger in de buurt, en dat deelnemers dan zoveel mogelijk zonder professionele hulp samen kunnen functioneren. Na drie jaar looptijd van de Buurtcirkels, blijkt juist de transitie van formeel naar informeel (de afbouw van professionele zorg en het inzetten van een vrijwilliger) nog moeilijk te maken te zijn¹¹. Een ander verschil met de *KeyRing*-methode is dat de Buurtcirkels alleen toegankelijk zijn voor mensen met recht op begeleiding vanuit de AWBZ.¹² Deelnemers hebben een zorgindicatie nodig op basis van eenzelfde type problematiek. De zorgaanbieder kan op basis van hun 'prestatiecodes' (Begeleiding Basis of Begeleiding Specialistisch PSY)¹³ activiteiten en begeleiding bij de Buurtcirkels in rekening brengen.¹⁴ De Buurtcirkels zijn daarmee dus een betaalde dienst die zorginstelling Pameijer aanbiedt aan haar cliënten. Hiermee zoekt zij aansluiting bij de huidige transitie naar meer informele ondersteuning en de afbouw van professionele zorg.

Het Amsterdamse uitgangspunt was om een diverse groep mensen samen te stellen, met verschillende typen beperkingen (mentaal, cognitief, psychisch of sociaal) of combinaties daarvan, met en zonder zorgindicaties van een Wmo-loket, en gecombineerd met mensen die zich bijvoorbeeld in een overgangsfase bevinden na

¹¹ Weltevrede et al. (2017)

¹² Buurtcirkel.nl (2017)

¹³ Zie voor meer informatie over prestatiecodes: Nederlandse Zorg Autoriteit (NZA) (2014)

¹⁴ Weltevrede et al. (2017)

een verslaving of een periode van huiselijk geweld. Samen dingen ondernemen en meedoen in de samenleving staat bij de Amsterdamse aanpak centraal. Afbouwen van professionele ondersteuning van de netwerken zou op de lange duur voort vloeien uit de duurzame relaties die tussen de deelnemers zouden zijn ontstaan.

De 'nieuwe Amsterdamse aanpak', zoals de samenwerkende organisaties hun methode in Motie N presenteerden, kan worden gezien als een tussenvorm van de *KeyRing*-methode en het Pameijer-model.

Een belangrijk verschil van de Amsterdamse aanpak met de Engelse *KeyRing*-methode is dat deelnemers niet persé dicht bij elkaar in de buurt hoeven te wonen. In de eerste fase van het opbouwen van de netwerken, kunnen bewoners met beperkingen ook aansluiten als zij in andere wijken of stadsdelen wonen. De Amsterdamse Buren!-groepen zijn daardoor in deze opstartfase nog niet letterlijk voor 'buren', maar voor alle Amsterdammers die mobiel genoeg zijn om deel te nemen aan een activiteit in Noord, Oost of West. Het uitgangspunt is dat op de langere termijn deelnemers die wél in dezelfde buurt wonen intensiever contact met elkaar krijgen en subgroepen gaan vormen; de uiteindelijke Buren!-groep. Ook zijn de kwartiermakers geen buurtgenoten, zoals het uitgangspunt is bij de *KeyRing*-methode, maar kunnen zij overal vandaan komen; de kwartiermakers in dit project kwamen uit Rotterdam en Utrecht. Het doel is dat de kwartiermakers op de langere termijn een of meerdere vrijwilligers uit de buurt vinden en trainen die de ondersteuning van de Buren!-groep voor hun rekening kunnen nemen. Op den duur moeten de Buren!-groepen dus hetzelfde gaan functioneren als de Engelse *KeyRings* (zie figuur 3). Ten tijde van het onderzoek was dat nog niet het geval en waren er nog geen vrijwilligers uit de buurt gevonden of getraind.

Het grote verschil met het Rotterdamse model is dat de Amsterdamse netwerken niet formeel georganiseerd worden door een zorginstelling. Het groepsvormingsproces in Amsterdam moet een *informeel* traject zijn, waar in principe iedereen met een beperking (ook zonder zorgindicatie van de Wmo) of behoefte aan méér sociaal contact aan deel kan nemen. Anders dan de zorgprofessionals van Pameijer, hebben de kwartiermakers geen hulpverleningsachtergrond of werkervaring in de zorg. De laatsten kunnen eerder gezien kunnen worden als professionele 'wegbereiders' of 'voorlopers' die in een buurt of stad de basisstructuur leggen voor "een gastvrije, inclusieve samenleving" voor mensen met een psychiatrische of verstandelijke beperking.¹⁵ Doortje Kal, lector kwartiermaken aan de Hogeschool Utrecht, beschrijft kwartiermaken als volgt:¹⁶

"Kwartiermaken gaat over het werken aan voorwaarden voor meedoen en erbij horen van mensen met een psychiatrische achtergrond of anderen die met uitsluiting kampen. De termen meedoen en erbij horen - centrale doelen van de Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO) - gaan in essentie over de kans

¹⁵ Janssen (2014)

¹⁶ Kal (2011: 31)

krijgen 'bij te dragen' aan wat iemand zelf van belang acht voor een zinvol leven.”

In dezelfde lijn beschreven de kwartiermakers de uitgangspunten van de Buren!-groepen in hun eigen woorden:

“De Buren!-groepen gaan over een leuk leven opbouwen met mensen om je heen, zonder dat de nadruk ligt op de beperking en de ondersteuning die er nodig is. De beperking wordt niet genegeerd, maar mensen bepalen zelf wat ze willen delen over hun privé-omstandigheden. Dat geeft juist de open sfeer en het welkome gevoel dat deelnemers ervaren.”

De nadruk in de Amsterdamse aanpak ligt in eerste instantie dus niet op zorg- en hulpverlening, maar op ruimte geven aan ‘anders-zijn’¹⁷ en samen met anderen dingen ondernemen. Kal noemt dit het creëren van “niches in welzijns- en vrijwilligerswerk, [...] waarin een gevoel van eigenwaarde wordt gevoed.”¹⁸ De kwartiermakers zijn getraind door Stichting de Toekomst, die in meerdere Nederlandse steden al informele netwerken van kwetsbare bewoners heeft georganiseerd¹⁹. Anders dan bij de buurtcirkels van Pameijer in Rotterdam, spelen de professionals van de betrokken organisaties in Amsterdam geen rol in de Buren!-groepen; zij verwijzen potentiële deelnemers alleen door naar deze kwartiermakers.

Tot slot, onderzoek naar de drie jaar oude Rotterdamse buurtcirkels²⁰ laat zien dat de overgang van betaalde ondersteuning door een zorgprofessional, naar onbetaalde ondersteuning door een vrijwilliger uit de buurt, ook op de langere termijn moeilijk te maken is. Een langdurig onderzoek naar de Amsterdamse aanpak zou moeten uitwijzen of en hoe de overdracht van taken tussen de kwartiermakers en vrijwilligers in de wijk plaats gaat vinden. Op basis van het onderzoek in Rotterdam en de bevindingen in dit rapport is het aannemelijk dat professionele, betaalde ondersteuning van de netwerken ook op de langere termijn nodig zal blijven en dus niet naar de zijlijn zal verdwijnen.

2.2 De praktijk: Buren!-groepen Amsterdam Oost, West en Noord

Stichting de Toekomst is, met haar kwartiermakers, al in 2015 begonnen met het organiseren van een burennetwerk van mensen met een beperking in Amsterdam Oost. Op het moment dat het onderzoek aanving in september 2016 bestond deze groep al uit 14 actieve deelnemers, die elkaar ook persoonlijk ondersteunden bij klusjes in huis en een oogje in het zeil hielden bij elkaar. Een aantal deelnemers sprak

¹⁷ Kal (2011)

¹⁸ Kal (2011: 34)

¹⁹ Stichting de Toekomst (2017)

²⁰ Weltevrede et al. (2017)

inmiddels met elkaar af zonder bemiddeling van een kwartiermaker, zij organiseerden zichzelf.

In juni 2016 zijn de kwartiermakers van Stichting de Toekomst i.s.m. Stichting Prisma begonnen met het voorbereiden van de Buren!-groep in West. Deelnemers werden 'gescout' bij de maandelijkse Stamtafels van Prisma en andere plekken waar mensen met een licht verstandelijke beperking, een achtergrond in de GGZ of andere problematiek zich zouden kunnen bevinden; in buurtkamers, bij buurtrestaurants of gewoon, wandelend op straat. Bij aanvang van het onderzoek in september 2016 vond de eerste bijeenkomst plaats in een café in Amsterdam West, met 7 deelnemers. Aan het eind van het onderzoek, in april 2017 bestond deze groep uit 11 actieve deelnemers, waarvan 3 die ook deelnemen in Oost.

Vanaf september 2016 zijn de kwartiermakers tevens begonnen met het zoeken van deelnemers in Amsterdam Noord. In april 2017 had deze groep 12 actieve deelnemers (zie tabel 2).

Latent	Oost	West	Noord	Totaal
14	14	8 (plus 3 deelnemers uit Oost)	12	48

Tabel 2. Latente en actieve deelnemers Buren!-groepen april 2017

Omdat het aangaan van (nieuwe) sociale relaties voor mensen met verstandelijke, cognitieve of sociale beperkingen doorgaans lastig is,²¹ investeerden de kwartiermakers eerst diepgaand in het leren kennen van de potentiële deelnemer en het laten groeien van vertrouwen. In de meeste gevallen werden verschillende mensen pas na enige weken en soms maanden met elkaar in contact gebracht die de dezelfde interesses bleken te hebben. In andere gevallen ontmoetten de kwartiermakers potentiële deelnemers die elkaar al kenden via de Stamtafels van Prisma, waarbij mensen werden uitgenodigd om samen mee te doen met een activiteit van de Buren!-groep. Soms namen deelnemers zelf ook introducees mee, wat het makkelijker maakte om de eerste stap naar een Buren!-groep te zetten.

In de eerste fase van het ontstaan van de Buren!-groepen – die in West en Noord de gehele looptijd van het onderzoek besloeg – zijn de kwartiermakers intensief bij de deelnemers betrokken geweest. Met ieder van hen werd op eigen wijze gecommuniceerd; via de app voor mensen met een smartphone, via de mail voor mensen met internet, of telefonisch voor mensen die moeizaam lezen. Naast de actieve deelnemers, hielden de kwartiermakers contact met 14 mensen die hadden aangegeven geïnteresseerd te zijn in deelname (zie tabel 2), maar tijdens de

²¹ Linders (2010)

Kwartiermakers Paula en Judith (r)

onderzoekperiode de stap nog niet (durfden te) zetten om mee te doen met een activiteit. Hoe groter het aantal (latente) deelnemers werd, hoe meer tijd de kwartiermakers moesten investeren in het onderhouden van contact en het laten groeien van een vertrouwensband tussen hen en de deelnemers, en tussen de deelnemers onderling. Dit proces kan het beste vergeleken worden met het ontstaan van een vriendschapsrelatie; er is tijd,

geduld en vertrouwen voor nodig. Het ontstaan van solidaire informele netwerken kan niet worden afgedwongen, maar moet organisch, door de tijd heen, vanuit de betrokkenen zelf ontstaan.²²

Tijdens het onderzoek werd zichtbaar dat een Buren!-groep in de praktijk uit meerdere kleine cirkels bestaat, van mensen die bijv. van spelletjes houden, mensen die mobiel zijn en daardoor samen naar de stad kunnen, mensen die rondom een buurtcentrum wonen en daar samen koken en eten. Niet iedereen deed overal aan mee.

Activiteiten

“Het is vijf uur en langzaam druppelt iedereen binnen in De Koperen Knoop. We gaan vandaag koken en eten samen. Judith en Paula zijn er al. We moeten nog even wachten tot we de keuken in kunnen, die is nog bezet. David is er en Sybold. René komt binnen en even later Omeima op haar scooter. Sybold heeft Mireille meegenomen. Haar heb ik nog niet gezien. Antje komt ook binnen op haar scooter en introduceert George. George is een jonge man uit Roemenië en een bekende van Antje. Hij is open, maakt met iedereen grapjes en zegt dat hij hier als vrijwilliger komt. Hij komt meehelpen koken, zegt hij. [...] “Wat zullen we eten?” vraagt Paula. Er valt een stilte. Antje stelt voor om een pasta te maken. Mireille zegt dat een salade erbij ook lekker is. Sybold wil graag een toetje. Paula gaat met Sybold en Antje naar de supermarkt om inkopen te doen. [...] Even later, in de keuken, zitten we in stilte uien te snijden, paprika’s, komkommer en champignons. Iedereen helpt mee, zo goed en zo kwaad als het gaat. George bakt het gehakt in veel olijfolie, en Antje belooft dat ze de volgende keer een wijntje mee zal nemen, “dat is gezellig.” Af en toe wordt er een grapje gemaakt, of iemand vertelt iets over een film die hij of zij gezien heeft. Er wordt weinig gepraat. Alles gaat in een heel rustig tempo. We

²² Engbersen & Lupi (2015); Thomassen & van Wanrooy (2010)

eten – lekker! – en wassen daarna met een paar mensen af. Overgebleven boodschappen worden verdeeld. En om negen uur vertrekt de laatste.”

(Onderzoeksdagboek, 3 november 2016)

Bovenstaand fragment beschrijft een van de eerste bijeenkomsten van de Buren!-groep in Amsterdam West. Er werd die avond voor het eerst samen gekookt en de sfeer was nog aftastend. Latere activiteiten met dezelfde groep ontwikkelden zich tot levendige, humorvolle, soms luidruchtige bijeenkomsten waarin de deelnemers die aanvankelijk de kat uit de boom keken, zich zichtbaar meer en meer op hun gemak begonnen te voelen.

Afhankelijk van de samenstelling van de groep werden er verschillende activiteiten ontwikkeld. Eén ervan was het samen koken en eten in buurtcentrum de Koperen Knoop in Amsterdam West. De meeste deelnemers in West wonen vlakbij het buurtcentrum, en vonden het fijn om samen te eten. 'Alleen is het maar alleen', en bovendien kreeg iedereen zo voor een kleine prijs een goede maaltijd. Van tevoren werd afgesproken dat iedereen €

3,50 in zou leggen. Bij het koken en eten in de Koperen Knoop kwam gedurende de gehele onderzoeksperiode steeds dezelfde groep, aangevuld met een paar mensen uit Buren!-groep Oost die mobiel genoeg waren en het leuk vonden om vaker dingen te doen met de Buren!-groepen. Het aantal mensen per keer varieerde tussen de 5 en 12 per keer. George ontpopte zich tot een trouwe bezoeker en vrijwilliger, die de groep hielp met koken en opruimen. Andere activiteiten die werden georganiseerd: de Pubquiz in Buitenveldert, waar een klein groepje quiz-liefhebbers uit Oost heen gaat; de spelletjesmiddag in Café De Twee Klaveren in West, de eetclub en het museumclubje in Noord, en verder de filmavonden die Henny – een nieuwe deelnemer via Prisma – samen met Judith organiseert.

Actieve deelnemers kwamen, afhankelijk van hun behoefte en beschikbaarheid, gemiddeld één keer in de 14 dagen bij elkaar voor een activiteit. De kwartiermakers vroegen deelnemers om

input en ideeën en legden contact met lokale organisaties en ondernemers. Zo regelden zij bijvoorbeeld de keuken in De Koperen Knoop waar de club gratis gebruik van mocht maken, of een ruimte waar de filmavond georganiseerd kon worden.

De dynamiek van de groep volgen

Opvallend bij alle activiteiten van de verschillende Buren!-groepen is het rustige en ontspannen tempo. Er is een begintijd, maar geen eindtijd. De kwartiermakers en deelnemers nemen alle rust om samen te doen wat ze leuk vinden. Wie eerder weg moet gaat, wie wil blijven kan het zo laat maken als hij of zij wil. De kwartiermakers nemen nauwelijks initiatief en laten het meeste uit de deelnemers zelf komen. Behalve vragen als 'Zullen we een boodschappenlijstje maken?' of 'Heeft iemand een idee voor wat we de volgende keer kunnen doen?' sturen ze de bijeenkomst nauwelijks. Het gevolg is dat er soms ook weinig gebeurt, maar dat de bijeenkomsten wel vele uren duren. Waar men bij een activiteit wellicht denkt aan iets actiefs, kenmerken de activiteiten bij de Buren!-groepen zich vooral door de gezamenlijke ontspanning die er optreedt. Als er gepraat wordt is dat goed, maar soms vallen er ook lange stiltes en kijkt iedereen op zijn of haar mobiele telefoon. De nadruk ligt duidelijk op het samenzijn en het samen doen, letterlijk; het samen aan een tafel zitten en aardappels schillen is soms het enige dat er gebeurt. Naarmate de tijd verstreek werd er ook meer gepraat door de deelnemers. Wellicht is men in de eerste fase, van aftasten en vertrouwen krijgen, wat voorzichtiger geweest met het vertellen van een verhaal of het geven van een mening. De laatste bijeenkomsten die binnen de onderzoeksperiode vielen kenmerkten zich door een grotere levendigheid als het gaat om de gesprekken die gevoerd werden. De grote mate van ontspanning en rust is echter gebleven.

Gedurende de onderzoeksperiode werd ook duidelijk dat de kwartiermakers zich meer en meer op de vlakte hielden, en ook bij (lichte) spanningen of meningsverschillen tussen deelnemers het de betrokkenen zelf lieten oplossen. Het zelf-oplossend vermogen van de groep kwam sterk naar voren tijdens een bijeenkomst waar een nieuw lid zich aansloot. Deze persoon bleek zijn alcoholverslaving niet onder controle

te hebben en begon zwaar te drinken tijdens het eten. Hij gedroeg zich agressief en richtte zich daarbij vooral op de kwartiermakers, die het als "maatschappelijk werkers toch altijd beter wisten?". Behalve een kort verzoek van één van de kwartiermakers om rustig te blijven, grepen zij niet in. Eén van de deelnemers loste de situatie op door de nieuwe man uiteindelijk mee naar buiten te nemen en hem uit te leggen dat dit niet de stijl is van de Buren!-groep. De overige deelnemers waren, net als de kwartiermakers, licht beduusd van de agressie van de man, maar niet van slag. De volgende keer kwam iedereen weer en de nieuwe man is nooit meer gekomen.

De kwartiermakers als 'spilfiguur'

De kwartiermakers doen mee met de meeste activiteiten, maar hun rol werd gedurende de onderzoeksperiode steeds minder prominent. Of de groepen zouden blijven bestaan zonder de aanwezigheid van de kwartiermakers is op dit moment nog

niet te zeggen. Een aantal van de nieuwe deelnemers hangt (nog) sterk aan de kwartiermakers. Een nieuwe deelnemer die nog niemand anders kende toen hij zich aansloot, zei: "Judith (de kwartiermaker) is mijn spilfiguur. Als zij er is ga ik ook. Ik kom voor haar." Het is op dit moment te vroeg om uitspraken te doen over de uiteindelijke zelfredzaamheid van de groepen. Buren!-groep Oost, echter, laat zien dat na twee jaar deelnemers ook dingen ondernemen zonder de kwartiermakers.

Gedurende het onderzoek bleek dat de kwartiermakers zwaar belast waren. De 8 uur die zij per week betaald kregen om de Buren!-groepen te organiseren bood te weinig ruimte om méér mensen bij de netwerken te betrekken. In die betaalde uren waren zij verantwoordelijk voor het in kaart brengen van de wijken, het lokaliseren van plekken waar betaalbare activiteiten mogelijk waren, het leggen van contacten met buurthuizen, lokale organisaties, het onderhouden van contact met alle individuele deelnemers (actief en latent) en het helpen organiseren van de activiteiten. Officieel zouden de kwartiermakers vanaf maart 2017 hun taken langzaam overdragen aan vrijwilligers. Omdat dit nog niet mogelijk was, zo vroeg in het proces en gezien de grote hoeveelheid taken die de kwartiermakers nog hadden, heeft Prisma – die als stichting financieel verantwoordelijk is voor de kwartiermakers – besloten de kwartiermakers langer door te betalen, in ieder geval tot en met augustus 2017.

De betrekkelijke zelfstandigheid van de groep in Oost laat zien dat de kwartiermakers zich na twee jaar langzaam kunnen gaan terugtrekken. Eerder 'loslaten' lijkt niet realistisch, als de wens is duurzame relaties tussen deelnemers met beperkingen op

te bouwen. Deze bevinding wordt ondersteund door onderzoek naar Buurtcirkels en informele netwerken in Rotterdam.²³

Samenvattend, in de betrekkelijk korte periode van juni 2016 tot en met april 2017 zijn twee nieuwe groepen gecreëerd, met in totaal 20 nieuwe deelnemers. De oudere groep in Oost, die al sinds 2015 functioneert, laat zien dat deelnemers op den duur weldegelijk zelfstandig(er) kunnen gaan opereren, maar daar is tijd en wederzijds vertrouwen tussen deelnemers voor nodig. Met twee kwartiermakers, die 8 uur per week betaald worden om netwerken van mensen met beperkingen te organiseren en ondersteunen, lijkt het erop dat het maximale dat haalbaar was binnen de marges van dit pilotproject bereikt is.

2.3 Het toeleiden van cliënten door de betrokken organisaties

Tijdens het pilotproject is onderzocht in hoeverre het lukt om deelnemers via De Regenboog Groep en Stichting Prisma naar de Buren!-groepen in Oost, West en Noord toe te leiden. Zoals zichtbaar in fig. 1 (p. 6), hadden de Regenboog Groep en Stichting Prisma zich ten doel gesteld samen 25 cliënten toe te leiden naar de Buren!-groepen, respectievelijk via de maatjes-projecten en de Stamtafels. De Regenboog Groep en Stichting Prisma hebben beiden andere manieren ingezet om deelnemers naar de groepen toe te leiden, met verschillende (voorlopige) uitkomsten (zie tabel 3).

TEAM ED zou zich vooral concentreren op het opzetten van een nieuwe Vliegende Brigade en het trainen van deelnemers van de maatjesprojecten van de Regenboog Groep en de Buren!-groepen tot ervaringsdeskundigen. Daarnaast zouden ook zij een onbepaald aantal potentiële deelnemers door verwijzen naar de kwartiermakers.

Zoals hieronder blijkt was de manier van toeleiden en de mate van samenwerking doorslaggevend voor de hoeveelheid cliënten die per organisatie uiteindelijk deelnamen aan de Buren!-groepen.

Regenboog Groep	Prisma	De Toekomst	TEAM ED	Via andere deelnemers	Totaal
1	16	6	1	10	34

Tabel 3. Actieve deelnemers per organisatie

Deelnemers via de Regenboog Groep

Het toeleiden van deelnemers vanuit de Regenboog Groep liep niet makkelijk door verschillende redenen die hieronder worden uitgewerkt. Uiteindelijk is er slechts één

²³ Engbersen & Lupi (2015); Weltevrede et al. (2017)

deelnemer vanuit deze organisatie actief geworden in de Buren!-groep in Oost (zie tabel 3).

De projectmanager en drie coördinatoren van de Regenboog Groep waren verantwoordelijk voor het selecteren en toeleiden van deelnemers naar de Buren!-groepen. Deze professionals coördineerden de maatjes-projecten en werkten respectievelijk met verslaafden in herstel, jongeren met psychiatrische problematiek en slachtoffers van mensenhandel en huiselijk geweld. Zij hebben in het begin van het traject met de kwartiermakers gesproken om inzicht te krijgen in het reilen en zeilen van de Buren!-groepen en voor welke deelnemers die groepen eventueel aantrekkelijk of geschikt zouden zijn.

Een belangrijke reden voor het feit dat er, ten tijde van het onderzoek, slechts één deelnemer vanuit de Regenboog Groep mee deed met het pilotproject was dat de werkwijze van de kwartiermakers niet goed aansloot bij de werkwijze van de coördinatoren van de Regenboog Groep. Kenmerkend voor kwartiermaken is dat netwerken van kwetsbare burgers op een vrij ongestructureerde manier, 'organisch' ontstaan. Er is geen vaste tijd, vaste plek en vaste activiteit die de groep bij elkaar houdt; deelnemers ontmoeten elkaar onregelmatig en op basis van gedeelde behoeften die door de tijd heen kunnen veranderen. De coördinatoren van de Regenboog Groep gaven aan dat, in het belang van de veiligheid en het welzijn van hun cliënten, meer duidelijkheid en informatie nodig was over wat deelnemers konden verwachten. Het gebrek aan een flyer met informatie voor geïnteresseerden, het ontbreken van een programma en vaste ontmoetingsplek, bood te weinig houvast om cliënten te enthousiasmeren voor deelname. Ook achtten de coördinatoren veel van hun eigen cliënten niet geschikt voor deelname aan een dergelijke ongestructureerde activiteit.

De projectmanager en coördinatoren van de Regenboog Groep gaven tegen het einde van het onderzoek aan dat, nu er meer duidelijkheid was over de groepen, er wellicht ook méér deelnemers van de Regenboog Groep interesse zouden hebben om ook deel te nemen aan een Buren!-groep. Zij zijn ervan overtuigd dat een dergelijk informeel netwerk heel zinvol kan zijn om kwetsbare mensen uit hun isolement te halen en signaleren dat hier veel behoefte aan is bij hun eigen deelnemers. Een regelmatige uitwisseling tussen de coördinatoren en de kwartiermakers zou volgens hen bij een vervolg kunnen helpen om de professionals meer bij het project te betrekken en daarmee meer deelnemers bereid te vinden mee te doen met een Buren!-groep. Ook het inzetten van de 'maatjes', die cliënten van de Regenboog Groep individueel begeleiden, had volgens de coördinatoren kunnen helpen om de stap naar een Buren!-groep makkelijker te maken.

Een andere reden dat het toeleiden van deelnemers via de Regenboog Groep substantieel lager uitviel dan verwacht, was dat de verschillende logica's in deze samenwerking soms haaks op elkaar leken te staan; enerzijds die van de professionals waarin duidelijkheid, helderheid en veiligheid voor hun eigen deelnemers voorop stond, en anderzijds die van de *KeyRing*-methode waarbij er géén mal is en de vorm

van de netwerken van hulpbehoevenden in nauwe samenspraak met hen moet ontstaan. Omdat er géén sociale- of zorgprofessionals bij de Buren!-groepen betrokken zijn, worden de deelnemers medeverantwoordelijk voor de veiligheid en de structuur in de groep. Zoals blijkt uit het voorbeeld (p. 18-19) over het zelf-oplossend vermogen van de groep in West, waarbij een introducee van een deelnemer dronken en agressief werd, stelden de kwartiermakers zich op gelijke voet met de deelnemers om de situatie op te lossen. Zij namen de situatie niet in de hand, maar overlegden met de deelnemers en maakten gebruik van de inzichten en ervaring die aanwezig waren in de groep. Uiteindelijk was het een deelnemer met psychiatrische problematiek die zijn introducee wist te kalmeren en weg stuurde. Dit laatste uitgangspunt, dat deelnemers met beperkingen medeverantwoordelijk worden gemaakt om onveilige situaties op te lossen, was soms moeilijk over het voetlicht te brengen door de kwartiermakers en stuitte ook op enig onbegrip en wantrouwen bij de betrokken coördinatoren. Tijdens de onderzoeksperiode hebben zich echter geen serieuze problemen voorgedaan in de Buren!-groepen en wisten de deelnemers onderling een veilige, vertrouwde sfeer te creëren.

Of die situatie van de Buren!-groepen inderdaad veilig en hanteerbaar genoeg is voor mensen die zich in een crisis bevinden of hun problematiek (nog) niet goed onder controle hebben, is een vraag voor vervolgonderzoek. Duidelijk was dat de deelnemers in deze eerste fase allen goed in staat waren met hun beperkingen en problematiek om te gaan, en daardoor samen tot oplossingen konden komen waar nodig.

Zoals duurzame relaties tussen deelnemers van de Buren!-groepen de tijd nodig hebben om te ontstaan, zo hadden ook de coördinatoren en de kwartiermakers de tijd nodig hadden om vertrouwd te raken met elkaars werk en uitgangspunten. Tegen het einde van het pilotproject werd duidelijker wat men van elkaar kon verwachten en ontstond er meer inzicht in wat er voor een eventueel vervolgtraject nodig zou zijn; meer helderheid vanuit de kwartiermakers, een nauwere samenwerking en afstemming tussen beide partijen, en het inzetten van de 'maatjes' als bruggenbouwers tussen cliënten van de Regenboog Groep en de Buren!-groepen.

Deelnemers via Stichting Prisma

Het toeleiden van deelnemers via Stichting Prisma liep anders dan via de Regenboog Groep. Deze maatschappelijke organisatie heeft in juni 2016 – vóór de start van het onderzoek in september – reeds de handen in elkaar geslagen met Stichting de Toekomst. De participatiecoaches van Prisma hadden regelmatig overleg met de kwartiermakers, waardoor zij een goed beeld hadden over wat de Buren!-groepen inhielden en hoe zij functioneerden. Daarnaast bezochten de kwartiermakers regelmatig de maandelijkse Stamtafels van Prisma, waar tijdens het diner voor mensen met licht verstandelijke beperkingen op een laagdrempelige manier contact gelegd met potentiële deelnemers voor de Buren!-groepen.

Doordat deelnemers elkaar al kenden via Prisma was de stap kleiner om ook daadwerkelijk deel te nemen aan de Buren!-groepen en ook andere bekenden van de Stamtafels te introduceren. Het totaal aantal deelnemers dat via Stichting Prisma is toegeleid kwam daarmee op 16 (tabel 3).

Deelnemers via TEAM ED

Net als bij de Regenboog Groep, was er weinig contact tussen de kwartiermakers en TEAM ED. TEAM ED richtte zich met name op het opzetten van de Vliegende Brigade in Noord en het verzorgen van de trainingen voor ervaringsdeskundigen. Op hun beurt vonden de kwartiermakers de meeste van hun deelnemers via de Stamtafels van Prisma en hun eigen netwerken; zij hebben zich niet aangesloten bij activiteiten van TEAM ED om daar direct mensen te vinden voor de Buren!-groepen. Een ervaringsdeskundige die bij de Vliegende Brigade in Noord actief werd, is door TEAM ED doorverwezen naar de kwartiermakers. Zij is actief deel gaan nemen aan de Buren!-groep in Noord. In totaal is er 1 persoon via TEAM ED toegeleid gedurende de periode van het onderzoek.

De handen in elkaar slaan

Uitgaande van de oorspronkelijke doelstelling van Motie N, waarbij minimaal 25 deelnemers zouden worden toegeleid via de Regenboog Groep, Stichting Prisma en TEAM ED, kan dus worden vastgesteld dat zij daarin samen, met 18 actieve deelnemers, redelijk geslaagd zijn. Het verschil in aantal toegeleide deelnemers via beide organisaties (resp. 1, 16 en 1) is echter opvallend en geeft inzicht in hoe verschillende samenwerkingsvormen en benaderingen tot verschillende uitkomsten leiden. Waar de coördinatoren van de Regenboog Groep en TEAM ED weinig contact hadden met de kwartiermakers, en slechts een klein aantal deelnemers doorverwezen omdat zij weinig zicht hadden op hoe de Buren!-groepen functioneerden, onderhielden participatiecoaches van Prisma een nauw contact met de kwartiermakers. Zij bemiddelden actief tussen deelnemers en de kwartiermakers. Mede doordat de kwartiermakers regelmatig aanschoven bij de Stamtafels van Prisma, raakten deelnemers vertrouwd met hun aanwezigheid en konden de kwartiermakers op hun beurt beter inschatten wat deelnemers van Prisma nodig hadden en wat zij verwachtten van een Buren!-groep.

Op basis van de resultaten van de samenwerking tussen Stichting Prisma en de kwartiermakers, is het aannemelijk dat er méér deelnemers via de Regenboog Groep en TEAM ED de stap naar de Buren!-groep hadden kunnen maken wanneer de kwartiermakers zich hadden aangesloten bij bijvoorbeeld de 'buurtrestaurants' van de Regenboog Groep en de ED-plaatsen van TEAM ED. Individuele deelnemers van de maatjesprojecten van de Regenboog Groep en de trainingen van TEAM ED hadden de kwartiermakers nog nooit gezien en kenden ook geen andere deelnemers. Het

individuele karakter van deze projecten belemmerde ook in zekere zin deelname aan de Buren!-groepen. Potentiele deelnemers hadden niemand om bij aan te haken, waardoor de stap om alleen naar een Buren!-groep te gaan erg groot werd voor de meesten.

De resultaten van Stichting Prisma kunnen ook deels verklaard worden uit het feit dat zij al een aantal maanden eerder begonnen waren met Stichting de Toekomst en financieel verantwoordelijk waren voor de kwartiermakers. Méér tijd en een nauwere, verknoopte samenwerking leveren duidelijk meer mogelijkheden op om deelnemers via een maatschappelijke organisatie toe te leiden naar een Buren!-groep, en bieden méér kansen voor het laten ontstaan van duurzame relaties tussen kwetsbare bewoners.

Daarnaast is het interessant om te zien dat bijna een derde van de actieve deelnemers aan de Buren!-groepen niet via de samenwerkende organisaties, maar via andere deelnemers zijn geïntroduceerd. Het *bottum-up* proces, waarbij de groepen organisch en natuurlijk van 'onderop' ontstaan, kan dus een goede motor zijn voor de groei en opsplitsing van de groep op de langere termijn. Dit resultaat maakt aannemelijk dat de kwartiermakers voornamelijk nodig zijn in de beginfase, waarbij zij deelnemers enthousiast maken, die op hun beurt anderen introduceren. De eerste fase van vertrouwen creëren en een basisgroep vormen behoort dus tot de belangrijkste taak van de kwartiermakers; een taak waarbij maatschappelijke organisaties een belangrijke faciliterende rol kunnen spelen. Op basis van de bevindingen met betrekking tot de groep in Oost, kan die eerste fase zo'n 1,5 tot 2 jaar duren. Dit lijkt wellicht lang, vanuit het perspectief van subsidieverstrekkers en ondersteunende programma's, maar waar het gaat om het creëren van duurzame relaties is deze periode zeker nodig om het procesmatige karakter van vertrouwen en het groeien van informele netwerken te waarborgen.

Deze bevindingen komen overeen met ander onderzoek naar de samenwerking tussen maatschappelijke organisaties en netwerken van kwetsbare wijkbewoners.²⁴ Projectmatig en kortdurend werken, vaak onontkoombaar door een gebrek aan structurele financiering, sluit niet goed aan bij de sociale dynamiek die gepaard gaat met het creëren van duurzame relaties tussen wijkbewoners met beperkingen. Een structurele en stabiele ondersteuning voor maatschappelijke initiatieven die dit beogen – zoals de Buren!-groepen – is daarom noodzakelijk. Alle betrokken partijen, zowel de lokale professionals, de kwartiermakers, als de deelnemers aan dit proces, hebben tijd nodig om wederzijds vertrouwen op te bouwen, strategieën voor deelname en veiligheid aan te passen waar nodig, en het van nature langzame tempo van het ontstaan van wederkerige relaties te kunnen waarborgen. Radboud Engbersen en Tineke Lupi (2015) hebben dit, op basis van onderzoek naar de verwezenlijking van het ideaal van de participatiesamenleving in Rotterdam, verwoord als 'het belang van *slow social work*.'

²⁴ o.a. Bredewold et al. (2013); Engbersen & Lupi (2015); Thomassen & van Wanrooy (2010)

Het kan geconcludeerd worden dat het van onmisbaar belang is in de samenwerking tussen organisaties, kwartiermakers en kwetsbare bewoners, dat de handen werkelijk in elkaar geslagen worden. Te snel en projectmatig werken sluit niet goed aan bij het procesmatige werken van de kwartiermakers en de sociale dynamiek van de Buren!-groepen. Voor het bouwen van vertrouwen en veiligheid, voor het leggen van een basis voor duurzame relaties tussen kwetsbare bewoners onderling, is tijd nodig en nauwe samenwerking tussen alle partijen.

3. “Deze mensen veroordelen je niet”; motieven voor deelname

Dit hoofdstuk richt zich op de perspectieven en motieven van mensen uit kwetsbare doelgroepen (LVB, GGZ, verslaafden in herstel, slachtoffers huiselijk geweld), om al dan niet deel te nemen aan de Buren!-groepen. Van de 16 cliënten van de Regenboog Groep, Prisma en TEAM ED die voor dit onderzoek diepgaand geïnterviewd zijn, gaven 11 mensen aan dat ze graag deel wilden nemen aan een Buren!-groep. 5 van de 11 waren op het moment van het eerste interview zelfs al begonnen bij Buren!-groep Oost of West. De andere 6 personen wachtten nog op contact met één van de kwartiermakers. De 5 personen die geen interesse hadden in deelname aan de Buren!-groepen hadden daar zeer uiteenlopende redenen voor, die verder hieronder zullen worden uitgelicht. De namen van de interviewrespondenten zijn geanonimiseerd.

3.1 Interesse in deelname

“De winter, dat is voor mij hoofdzakelijk binnen zitten en dat is eenzaam. ... Omdat je geen familie om je heen hebt, vrienden die ver weg wonen, geen vriendin hebt. Dus dan voel je je op dat soort dagen echt als Remy. ... Ja, en dat is dus... Als je dat 365 dagen lang hebt dan wordt het een beetje vervelend”.

(Jimmy, 53 jaar)

Eenzaamheid, (veel) alleen in huis zijn zonder partner, familie en vrienden om je heen, is de belangrijkste reden voor respondenten om deel te willen nemen aan een Buren!-groep. Mede door de aard van hun beperkingen en problemen hebben de meeste respondenten een klein tot zeer klein sociaal netwerk. In de meeste gevallen zijn respondenten, mede door hun beperking en door persoonlijke omstandigheden, het contact verloren met hun familieleden en oude vrienden. Men is al vroeg uit huis geplaatst, is zijn of haar ouders verloren, of heeft door depressies, verslavingen of psychoses het contact met de achterban niet kunnen behouden. Licht verstandelijk beperkten geven aan nooit veel contact te hebben gehad met anderen. Hier en daar speelt de familie op de achtergrond nog wel een rol. In sommige gevallen –

bijvoorbeeld voor slachtoffers van huiselijk geweld, een aantal ex-verslaafden en de jongeren met psychoses – is het zelfs slecht of gevaarlijk om (weer) een beroep te doen op hun oude sociale netwerk. Problemen, geweld en drugsgebruik binnen de relationele sfeer en de wijdere familie- en vriendenkring maken het voor deze mensen onmogelijk om naar 'huis' terug te keren; zij staan op een punt in hun leven waarin zij in sociale zin volledig opnieuw moeten beginnen.

Figuur 2. Fotografie: Sofie van Esch

Niemand van de respondenten heeft echter helemaal niemand om op terug te vallen; er is altijd wel een verre vriend(in), een broer, een (stief/pleeg-) ouder of een maatje via de Regenboog Groep of Prisma die af en toe een oogje in het zeil houdt. Maar structurele informele ondersteuning en aandacht ontbreekt bij nagenoeg iedereen van de deelnemers die interesse hadden voor een Buren!-groep.

De eenzaamheid onder deze groep respondenten is dus groot, en gaat gepaard met een stevig wantrouwen tegenover anderen en de angst weer in oude valkuilen te stappen bij het aangaan van nieuwe relaties.

“Het voordeel van de Buren!-groep is dat je aan deze mensen niets hoeft uit te leggen. Aan familie moet je altijd wat uitleggen. Deze mensen veroordelen je niet. Ze vragen je niks. Het is gewoon gezellig”

(Robin, 34 jaar)

Terwijl de Buren!-groepen, en ook het KeyRing-model dat er aan ten grondslag ligt, voornamelijk geïnitieerd werd om het 'gat' in hun informele zorgnetwerk te dichten, blijkt de behoefte aan (extra) zorg of (meer) dagelijkse ondersteuning onder de respondenten vrijwel nihil te zijn. Alle respondenten ontvangen professionele hulp, in meer of mindere mate. Deze hulp is over het algemeen van structurele en specialistische aard. Mensen staan bijvoorbeeld financieel onder bewind, ontvangen langdurige psychiatrische begeleiding, lopen bij een fysiotherapeut of krijgen wekelijks huishoudelijke hulp. De meesten zijn tevreden met de hoeveelheid en de kwaliteit van

de geboden hulp, maar missen vriendschap, persoonlijke aandacht en het gevoel van samenzijn.

"Qua mensen om me heen zou ik wel graag meer huishoudelijke hulp willen krijgen. ... Die is nu om de twee weken, want het is hier nooit echt smerig of zo. ... Maar het is gewoon te weinig. ... Ik blijf alleen."

(Jimmy, 53 jaar)

"Ik kan zelf best opruimen, of de was doen. Je hebt de berg was gezien... Maar het is gewoon zoveel fijner om het met iemand samen te doen. En dan blijft het liggen. ... Ik heb die verhuisdozen ook nog steeds niet uitgepakt..."

(Reinout, 25 jaar)

De vraag of professionele hulp en ondersteuning op de lange duur naar de 'zijlijn' kan verplaatsen door de 'samenredzaamheid' van de Buren!-groepen, blijft voornamelijk onbeantwoord. Het is duidelijk dat vooral praktische ondersteuning, zoals huishoudelijke hulp of hulp bij de administratie overgenomen zou kunnen worden door het netwerk. De overige hulp die individuele deelnemers krijgen is te specialistisch om over te nemen. De respondenten zijn er ook van overtuigd dat ze die specialistische hulp altijd zullen kunnen krijgen als die nodig is; zij hebben daar de juiste indicaties voor en zijn van hulp verzekerd, ook in de toekomst.

Wat de praktische hulp betreft die deelnemers elkaar kunnen bieden, het ligt in de verwachting dat deze beperkt zal blijven tot slechts incidentele uitwisseling van hulp en geen structurele ondersteuning zal opleveren. Juist de kwetsbaarheid van de deelnemers levert een grens op aan de mogelijkheden om elkaar structureel hulp te bieden. Een respondent zei hierover:

"De mensen in de groep aan wie ik hulp zou kunnen vragen hebben zelf ook al zoveel problemen. ... En normale mensen ken ik eigenlijk niet echt. Die zitten op een heel ander level."

(Berend, 42 jaar)

Ook is de hulp die deelnemers nodig hebben soms eenvoudigweg niet te vinden in die groep. Koos, een verslaafde in herstel, zeg hierover:

"Kijk, als de nood aan de man is, dan zoek ik m'n maatje van de Regenboog Groep op, want die kent het. En die is ervoor getraind. ... Kijk, dat is het verschil met iemand anders die ik gewoon aardig vind; jij kunt ook zeggen 'Koos, doe het nou niet, drinken is niet goed voor je,' maar jij weet niet wat het is. Jij hebt nooit oog in oog met die fles gestaan."

(Koos, 56 jaar)

Een paar respondenten, zoals Koos, die in een overgangsfase zitten na een verslaving of een periode van huiselijk geweld, zijn er daarnaast erg op gebrand niet meer

afhankelijk te zijn van professionele, specialistische hulp en ook niet van een professioneel georganiseerd informeel zorgnetwerk. Zij verlangen ernaar om weer 'normaal' te zijn, zichzelf te redden. De Buren!-groep wordt door hen gezien als een opstap naar zo'n 'normale' situatie; samen met vrienden en gelijkgestemden gezellige dingen doen, naar een café gaan, een film bezoeken, samen koken en eten, weer meedoen. Voor de respondenten met een tijdelijk probleem, met hoop op verbetering, is de Buren!-groep dus vooral een tussenfase; nog niet helemaal 'normaal', maar wel al beter dan de crisissituatie waar men uit kwam.

Koos zegt hierover:

"Op den duur, dat klinkt misschien onaardig maar zo bedoel ik dat niet, wil ik toch wel weer een normale vriendengroep krijgen. Via werk. Daarom ben ik nu zo hard bezig om werk te vinden."

(Koos, 56 jaar)

Figuur 3. Fotografie: Sofie van Esch

Het is opvallend hoe vaak het woord 'normaal' genoemd wordt door respondenten. Ze beschrijven hun situatie, hun beperking, hun probleem als iets wat 'niet normaal' is. Mensen met blijvende beperkingen hebben ook nauwelijks contact met 'normale' mensen, en hebben hier ook niet echt behoefte aan, zegt men. Mensen zonder beperkingen worden gezien als 'op een ander level'.

Binnen de sociale wetenschappen wordt uitgebreid studie gemaakt van wanneer mensen als 'normaal' worden gezien binnen een bepaalde context, en zichzelf ook als 'normaal' identificeren, en wanneer niet. Goffman laat in zijn werk 'Stigma' zien dat

mensen met een zichtbare beperking, maar ook met andere 'afwijkende attributen', zoals een bepaalde huidskleur, religie of seksualiteit, er niet in slagen om 'herkend' te worden als volwaardig lid van de gemeenschap.²⁵ Hun voorkomen, gedrag, houding voldoet in die gevallen niet aan de gangbare, dominante normen. Deze mensen worden daarop afgerekend door informele sancties – ze krijgen te horen dat ze dingen niet kunnen, niet goed doen, anders moeten doen, niet voldoen aan de norm – hoe hard ze hun best ook doen te laten zien dat ze weldegelijk iets bij te dragen hebben en onderdeel zijn van de gemeenschap. In dit onderzoek wordt duidelijk dat de respondenten allemaal hard moeten werken om serieus genomen te worden door de 'buitenwereld'. Eén respondent zei:

"Het is zo jammer dat mensen mij altijd willen laten merken dat ik inferieur ben. Dat wat ik doe als vrijwilligerswerk geen echt werk is. ... Dat mijn leven geen 'normaal' leven is."

(Silena, 40 jaar)

Het belang van deelname aan de Buren!-groepen kan dan ook onderstreept worden waar het aankomt op het bieden van een sociale context waarin mensen met een beperking zichzelf een volwaardig en competente deelnemer kunnen voelen en ook als zodanig worden beschouwd. Met name voor deelnemers met een structurele beperking, fysiek, mentaal, of psychiatrisch, blijken de Buren!-groepen een belangrijke 'veilige haven';

een situatie waar niet meer van hen verwacht wordt dan wat zij kunnen bieden, maar ook niet minder. Doortje Kal duidt deze veilige ruimte aan als een 'gastvrije niche' waarin "andersheid de kans krijgt om te verschijnen."²⁶

Uit de interviews komt meerdere malen naar voren dat het juist de samenstelling van de groep is – het feit dat niemand helemaal 'normaal' is – die deelname aantrekkelijk maakt.

"Het maakt mij niet uit wie er mee doet aan de groep, als ze maar iets meegemaakt hebben. ... Mensen die niets meegemaakt hebben, bij wie het allemaal vanzelf gaat, die oordelen zo snel. Daar kan ik niet meer tegen."

(Maisha, 23 jaar)

²⁵ Goffman (1980)

²⁶ Kal (2011: 33)

De behoefte om uit een isolement te raken, weer ergens bij te horen, zich thuis te voelen en niet veroordeeld te worden, om 'normaal' te zijn in een groep waar iedereen een beetje 'anders' is, bleek de voornaamste gemene deler te zijn tussen de deelnemers. Deelname aan de Buren!-groepen had daarom ook een 'helende' werking, zoals respondenten aangaven.

"Als ik voel dat ik in een diepe depressie kom, dan moet ik m'n huis uit. Dan ga ik iets doen met die groep. Ik bel Jacco, dat is echt een vriend geworden. Of Willem. En dan gaan we naar een pubquiz, of zo. ... Ik denk dat het gezelligheid is wat me op de been houdt. Dat maakt het allemaal wat minder zwaar."

(Berend, 42 jaar)

Het belang om je huis uit te gaan, niet alleen thuis te blijven zitten werd door veel andere respondenten ondersteund.

"Ik weet hoe belangrijk het is om erop uit te gaan. Als ik binnen blijf is dat een slecht teken. Dan ga ik makkelijker weer drinken. ... Dan ligt die psychose zo weer op de loer. Je moet eruit. En daar wil ik anderen in de groep ook bij helpen, om ze te laten zien dat het goed is om erop uit te gaan."

(Joke, 58 jaar)

Samengevat, voor de mensen die interesse hadden in deelname en ook daadwerkelijk actief zijn geworden in de Buren!-groepen, is met name het sociale contact met mensen die ook 'iets' hebben van belang. Zij vinden er een veilige, gezellige situatie, een groep waarin zij niet afwijken en mensen van eenzelfde niveau of met dezelfde ervaringen vinden. Gezelligheid met anderen en je huis uit gaan helpt ook om de problemen die mensen ondervinden draaglijker te maken. In die zin biedt de Buren!-groep dus wel degelijk een belangrijke vorm van hulp te bieden, zelfs als die niet als 'hulp' benoemd wordt door deelnemers. Het gaat hier om 'gezelligheid', om het gevoel onderdeel te zijn van een sociaal geheel, wat indirect bijdraagt aan het welzijn en de geestelijke gezondheid van de deelnemers.

Ten tijde van het onderzoek boden deelnemers elkaar (nog) geen wederzijdse praktische ondersteuning of directe hulp; die vindt men voldoende via professionele organisaties en maatjesprojecten. Op dit moment is er dan ook geen sprake van dat professionele hulp voor deelnemers kan worden afgebouwd, omdat deze niet wordt overgenomen door het informele netwerk van kwetsbare bewoners. Op de langere termijn zouden de sociale relaties in de Buren!-groepen zich kunnen ontwikkelen tot duurzame onderlinge hulprelaties waarbij men elkaar niet alleen sociaal, maar ook praktisch ondersteunt. Dit blijft echter een vraag voor vervolgonderzoek.²⁷

²⁷ In Buren!-groep Oost, begonnen in 2015 via Stichting de Toekomst, vindt wel al uitwisseling van praktische ondersteuning plaats; bijv. het helpen schilderen of opruimen in huis. Dit geeft een indicatie over hoe de sociale relaties in de nieuwe Buren!-groepen in West en Noord zich zouden kunnen gaan ontwikkelen.

3.2 Geen interesse in deelname

De personen die aangaven géén interesse te hebben in deelname hadden daar uitgesproken redenen voor. De belangrijkste reden was dat zij 'vreemde' mensen niet vertrouwen. Door ervaringen in het verleden, hebben zij enkel vertrouwen in mensen die ze al goed kennen. In enkele gevallen hebben ze in helemaal niemand vertrouwen. Een vrouw, die slachtoffer was geweest van mensenhandel, zei vlak voor het interview onze afspraak af vanwege het feit dat ze mij niet kende en mij daardoor niet van tevoren 'kon checken'. Een groot wantrouwen en een diepe angst voor anderen weerhield haar en anderen ervan om deel te nemen. Ook als de angst niet zo diep zat, kon een gebrek aan vertrouwen in mensen doorslaggevend zijn om niet mee te doen met een Buren!-groep. Eén van mijn respondenten zei:

"Ik denk wel dat het echt goed kan werken voor mensen met psychiatrische problemen, zo'n groep. Ze zijn er toch uit, doen leuke dingen en dat helpt. Dat weet ik zeker. ... Maar zelf heb ik er geen behoefte aan. Ik heb geen familie meer, ik heb alleen één vriendin en m'n zoontje. Ik doe het alleen en dat hou ik zo. Overal waar mensen zijn krijg je op een gegeven moment gedoe en ruzie."

(Marleen, 38 jaar)

Figuur 4. Fotografie: Sofie van Esch

Een andere respondent legde uit:

"Ik ken die mensen niet. En ik heb een dochtertje. ... Dus ik moet toch voorzichtig zijn met wie ik vertrouw of niet. Ik heb genoeg mensen om me heen die ook beschermd wonen en die me kunnen helpen. ... En ik hoop maar dat ik ook een goeie vriendin voor hun ben."

(Silena, 40 jaar)

Opvallend was dat de respondenten die niet deel wilden nemen allemaal wel het nut van een Buren!-groep inzagen. Ze konden zich voorstellen dat anderen er iets aan zouden hebben, en dat zij zelf misschien ooit ook behoefte zouden hebben aan deelname.

"Ik heb zelf zoveel hulp gekregen de afgelopen jaren, dat ik op een gegeven moment wel iets terug wil doen. En dan het liefst lokaal, daar geloof ik het meeste in. ... Dat er hier mensen in de buurt zijn

die ik zou kunnen helpen. Omdat het een doolhof is waarin je terecht komt als je echt hulp nodig hebt. Daar zou ik denk ik wel aan bij kunnen dragen.”

(Hans, 50 jaar)

Het belang van sociale wederkerigheid

Het idee van wederkerigheid, dat uit deze quote naar voren komt, is een belangrijk aspect dat door respondenten werd benadrukt, zowel door de respondenten die wel en uiteindelijk niet meededen met een Buren!-groep. Voor de hulp die ze zelf (hebben) ontvangen, willen ze wat terug doen. Deelname aan een Buren!-groep wordt gezien als een mogelijkheid om die hulp en steun aan anderen in een gelijksoortige situatie te bieden. De Buren!-groep is dus nadrukkelijk niet alleen een plek waar men interesse in heeft om iets te 'halen', maar ook om iets te 'brengen'. Voor sommige respondenten was deze stap echter (nog) te groot.

Het belang van wederkerigheid in structurele sociale relaties is in veel sociaal wetenschappelijk werk benoemd; iets terug kunnen doen na een periode van crisis dient als een bron voor zelfvertrouwen, een teken dat het beter gaat en dat mensen – ondanks hun beperkingen – iets voor iemand anders kunnen betekenen.²⁸ De verwachtingen hierover, zowel met betrekking tot de hulp die men kan bieden als de informele hulp die men van anderen kan ontvangen, liggen echter laag voor de respondenten die niet geen interesse hadden in deelname. Dit was op het moment van het onderzoek de doorslaggevende reden voor hen om er (nu) geen energie in te steken. Dit werd versterkt door een gebrek aan vertrouwen in vreemden.

3.3 Maximale aantal en type deelnemers

Op basis van dit onderzoek, en andere studies naar gelijksoortige informele buurtnetwerken,²⁹ lijkt het maximale aantal deelnemers aan een Buren!-groep tussen de 10 en 12 mensen te liggen. Hiermee kan het gevoel van saamhorigheid, wederkerigheid, overzicht en gedeelde verantwoordelijkheid bij de deelnemers nog worden gewaarborgd. Grotere groepen, zoals in Oost, lijken zich organisch op te delen in kleinere subgroepen naar interesse en woonplek. Het is aannemelijk dat de veiligheid van de situatie ook groter wordt naarmate de deelnemers elkaar beter kennen en zich verantwoordelijk voor elkaar gaan voelen—wanneer de groepen dus relatief klein zijn.

Daarnaast blijkt van belang te zijn dat deelnemers controle hebben over hun beperkingen en problematiek. Of de groepen daarmee geschikt zijn voor mensen in

²⁸ Bredewold & Kruiswijk (2013); Bredewold et al. (2013)

²⁹ Engbersen & Lupi (2015); Weltevrede et al. (2017)

een crisissituatie of met ernstige problematiek blijft voorlopig een open vraag. De citaten van Koos hierboven laten tevens zien dat mensen met wie het 'te goed' gaat—doordat hun problematiek van tijdelijke aard is—zich niet langer thuis voelen in deze groep waar 'anders zijn' en de acceptatie daarvan centraal staat. De groep mensen die daarmee het meest geschikt is voor deelname aan een Buren!-groep is daarmee dus noodzakelijk klein en vrij homogeen; zij hebben een structurele en lichte of matige beperking. Doorgaans bestaan de Buren!-groepen daardoor dus ook uit mensen met (licht) verstandelijke beperkingen of psychiatrische problematiek. Te zware of te lichte problematiek, een crisisperiode of tijdelijk probleem levert een drempel op voor de deelnemer om mee te doen, maar is ook voor de groep zelf enigszins verstoring. Het uitgangsprobleem is dat 'iedereen iets heeft', dat deelnemers de tijd krijgen onderling vertrouwen op te bouwen en dus langere tijd actief mee blijven doen, en dat het wel 'gezellig' blijft. Voor hen die niet in staat zijn het gezellig te houden voor zichzelf en de rest, en voor diegenen die eigenlijk geen probleem meer hebben, zijn de Buren!-groepen dus minder geschikt.

Op basis van de diepgaande interviews met mensen die uiteindelijk wél en niet deelnamen aan de Buren!-groepen, kan (voorlopig) geconcludeerd worden dat het verlangen om uit een isolement te komen en de behoefte aan sociale wederkerigheid een centrale reden is voor deelname, en het wantrouwen in vreemden een centrale reden om níet deel te nemen.

Toch zagen ook de mensen die niet deel wilden nemen, de meerwaarde van een Buren!-groep; het uitwisselen van gezelligheid, het delen van tips en ervaringen over en weer, en de wederzijdse herkenning van problemen en het 'niet helemaal normaal zijn' zagen zij als positief. Bij degenen die niet deel wilden nemen was het verder opvallend dat ze niemand kenden bij de Buren!-groepen – geen van hen bezocht de Stamtafels van Prisma – en nog niet in contact waren gekomen met de kwartiermakers. Dit maakte voor hen de stap ook te groot om deel te nemen aan een Buren!-groep. Zonder bekende en vertrouwde anderen, had het voor hen geen zin om zich aan te sluiten.

4. Succes- en faalfactoren

Op basis van de bevindingen van het onderzoek zijn een aantal factoren te benoemen die hebben bijgedragen aan het slagen van het pilotproject Buren!-groepen, en een aantal aspecten die het project enigszins hebben belemmerd of vertraagd. Tot slot zijn er een aantal aandachtspunten voor vervolgonderzoek.

Het is van belang om hier nogmaals te onderstrepen dat uiteindelijke conclusies over 'wat werkt en wat niet' aan de Amsterdamse aanpak pas op de langere termijn getrokken kunnen worden. De onderzoeksperiode besloeg alleen de opstartfase van twee Buren!-groepen in West en Noord. De groep in Oost, die al sinds 2015 bestaat, geeft enig inzicht in hoe de groepen op de langere termijn kunnen gaan functioneren.

Verder zijn de aantallen deelnemers momenteel te klein om resultaten te kunnen generaliseren. Op het moment dat er méér groepen ontstaan en méér mensen deelnemen, zijn 'hardere' uitspraken te doen over het al dan niet slagen van de Buren!-groepen.

NB. De factoren die hieronder genoemd worden sluiten aan bij de doelstellingen van de samenwerkende partijen (zie fig. 1, p. 6), of komen sterk naar voren uit het onderzoek.

4.1 Voorlopige succesfactoren pilotproject

- Er zijn 2 nieuwe Buren!-groepen ontstaan in Amsterdam West en Noord. De reeds bestaande groep in Oost is blijven functioneren. Een aantal deelnemers uit Oost doet nu ook mee in West
- De Regenboog Groep, Prisma en TEAM ED hebben samen 18 nieuwe deelnemers naar de Buren!-groepen toegeleid, respectievelijk 1 vanuit de drie 'maatjesprojecten, 16 vanuit de Stamtafels en 1 vanuit de Vliegende Brigade Noord
- De huidige Buren!-groepen leveren een gevoel van veiligheid en vertrouwdheid op bij deelnemers
- Het stimuleert deelnemers om hun huis uit te gaan, wat een positieve uitwerking heeft op hun welzijn
- Nauwe samenwerking tussen maatschappelijke organisaties voor kwetsbare doelgroepen en kwartiermakers zorgt voor samenhang in de Buren!-groepen en maakt de stap naar deelname kleiner
- De Buren!-groepen sluiten aan bij de behoefte van kwetsbare bewoners

4.2 Voorlopige faalfactoren pilotproject

- Projectmatige opzet van het project sluit niet goed aan bij het procesmatige karakter van het organiseren van duurzame relaties tussen mensen met beperkingen
- Verschillen in werk-logica en werkwijze tussen maatschappelijke organisaties en kwartiermakers leidt tot beperkte toeleiding van deelnemers naar Buren!-groepen
- Individuele aard van maatjes-projecten en ervaringsdeskundigheid-trainingen sluit niet goed aan bij collectieve opzet van Buren!-groepen; de stap voor kwetsbare individuen is te groot als zij niet al andere deelnemers kennen
- Het pilotproject was van te korte duur om taken van de kwartiermakers over te dragen aan lokale vrijwilligers
- Er is (nog) geen sprake van praktische hulp of dagelijkse ondersteuning tussen deelnemers
- Professionele hulp en ondersteuning kan (nog) niet naar de 'zijlijn' verplaatst worden
- De Buren!-groepen zijn vooral geschikt en aantrekkelijk voor mensen met structurele beperkingen, die hun problematiek goed onder controle hebben. De

Buren!-groepen zijn hiermee niet toegankelijk voor alle typen kwetsbare bewoners. De groepen lijken vooral geschikt voor mensen met licht verstandelijke beperkingen en psychiatrische problematiek, die zich niet in een crisissituatie bevinden.

4.3 Aandachtspunten voor vervolgonderzoek

- In hoeverre gaan deelnemers elkaar op de lange termijn praktisch en dagelijks ondersteunen?
- Wat gebeurt er met de Buren!-groepen als de kwartiermakers 'loslaten' en hun taken overgenomen worden door lokale vrijwilligers?
- Welke voor- of nadelen heeft het dat de kwartiermakers zelf geen wijkbewoners zijn?
- In hoeverre kan professionele hulp en ondersteuning op den duur worden afgebouwd?
- In hoeverre kunnen de Buren!-groepen ook toegankelijk en geschikt gemaakt worden voor mensen in crisis, met ernstige of tijdelijke problematiek?
- In hoeverre ontstaan er subgroepen op wijkniveau? Worden het werkelijk 'Buren'-groepen?

5. Conclusies en aanbevelingen

Het pilotproject 'Buren!-groepen' is een samenwerking geweest tussen de Regenboog Groep, Stichting Prisma, TEAM ED en Stichting de Toekomst. Het doel was een structurele basis te leggen in drie Amsterdamse stadsdelen voor informele zorgnetwerken van kwetsbare bewoners met uiteenlopende problematiek.

Tussen september 2016 en april 2017 werden 2 nieuwe Buren!-groepen georganiseerd en een reeds bestaande groep ondersteund in het zichzelf verder verzelfstandigen. Voor het onderzoek zijn daarnaast in totaal 26 betrokkenen geïnterviewd. De opzet van de Buren!-groepen was gebaseerd op het reeds beproefde Engelse *KeyRing*-model. Bovengenoemde organisaties werkten samen om, volgens een 'nieuwe Amsterdamse aanpak', 25 nieuwe deelnemers naar deze groepen toe te leiden, de groepen zelfredzaam te maken en professionele hulp op den duur af te kunnen bouwen.

De drie vragen die dit onderzoek heeft gepoogd te beantwoorden zijn:

1. In hoeverre lukt het om nieuwe Buren!-groepen van de grond te krijgen en welk 'type' cliënt doet er wel en niet aan mee?
2. In hoeverre lukt het de Regenboog Groep en Stichting Prisma om 25 deelnemers van respectievelijk de drie 'maatjesprojecten' en de Stamtafels toe te leiden naar de Buren!-groepen?

3. Welke succes- en faalfactoren van het pilotproject kunnen benoemd worden en welke lessen kunnen worden meegenomen voor een eventueel vervolgtraject?

5.1 Mensen met licht verstandelijke beperkingen en psychiatrische problematiek vinden elkaar

De Buren!-groepen zijn in verschillende fasen tot stand gekomen; Buren!-groep Oost is begonnen in 2015, als project van Stichting de Toekomst. Buren!-groep West had haar eerste bijeenkomst in september 2016, terwijl Buren!-groep Noord pas aan het eind van het onderzoeksproject haar contouren kreeg. In totaal deden er, aan het eind van het onderzoeksproject in april 2017, 34 mensen actief mee. Daarnaast hielden de kwartiermakers nog contact met 14 latente deelnemers. De groepen zijn noodzakelijk klein (variërend van 11-14 mensen per groep), om de saamhorigheid en onderlinge betrokkenheid te kunnen waarborgen.

In de praktijk bleken met name mensen met licht verstandelijke beperkingen en psychiatrische problematiek zich aan te sluiten bij de Buren!-groepen. Het onderzoek laat hiervoor verschillende redenen zien. Allereerst kenden de meeste mensen die zich aansloten elkaar al via de Stamtafels van Prisma, die speciaal georganiseerd worden voor mensen met licht verstandelijke beperkingen. Wanneer mensen van bekenden wisten dat ze ook gingen, was het makkelijker voor deelnemers om de stap naar de Buren!-groepen te maken. Dit verklaart waarom veel mensen met dezelfde type beperking (LVB en GGZ) deelnamen aan de Buren!-groepen; zij kenden elkaar al van andere activiteiten die speciaal voor deze doelgroepen georganiseerd werden, en namen vervolgens ook makkelijker introducees mee. De stap naar de Buren!-groepen was moeilijker te zetten voor individuen die nog niemand kenden. Ook bleken de groepen vooral geschikt voor mensen die hun beperkingen en problematiek goed onder controle hadden. Mensen in een crisissituatie of met ernstige problematiek namen geen deel aan de Buren!-groepen. Ook deelnemers met tijdelijke problematiek trokken zich terug wanneer het weer beter met hen ging. De structurele aanwezigheid van een kerngroep deelnemers is echter van belang voor het opbouwen van vertrouwen en het creëren van duurzame relaties.

De samenstelling van de Buren!-groepen was daardoor uiteindelijk dus vrij homogeen – qua type beperking. Wat betreft leeftijd, religieuze en etnische achtergrond waren de groepen zeer divers. De gedeelde beperking en de wederzijdse herkenning in ervaringen en positie in de samenleving, bleek een belangrijke verbindende factor te zijn – een factor die leeftijdsverschillen, culturele verschillen en religieuze verschillen oversteeg.

Het onderzoek laat zien dat de Buren!-groepen voor deelnemers een verademing zijn: een plek waar men zich 'normaal' en geaccepteerd kon voelen. Tegelijkertijd zijn de groepen slechts toegankelijk voor een klein aantal mensen, met een specifiek profiel (structurele, lichte of matige beperkingen). De reikwijdte van de Buren!-groepen moet dus niet overschat worden. Zolang het functioneren van de groepen afhankelijk is van

structurele subsidie en professionele ondersteuning, zal het aantal groepen – en aantal deelnemers -- in een stad of wijk noodzakelijkerwijs beperkt blijven.

5.2 Een ongestructureerde structuur

De Regenboog Groep, Stichting Prisma en TEAM ED hadden zich ten doel gesteld samen minimaal 25 deelnemers toe te leiden naar de Buren!-groepen, dat aantal kwam uiteindelijk uit op 18. De overige deelnemers kwamen via het eigen netwerk van Stichting de Toekomst en de andere deelnemers (Tabel 3, p. 20).

Tijdens het onderzoek bleek dat de manier van samenwerken tussen de professionals van de organisaties, de kwartiermakers en de deelnemers van doorslaggevend belang is geweest voor het aantal deelnemers dat werd toegeleid naar een Buren!-groep. Het werd duidelijk dat het voor alle partijen van belang is om de tijd te nemen om vertrouwd te raken met elkaars werkwijze, elkaar helderheid en vertrouwen te bieden, en goed van elkaars werk op de hoogte te zijn. Een direct en regelmatig contact tussen de betrokkenen bleek onontbeerlijk om deelnemers de stap naar de Buren!-groepen te laten zetten. Hoe meer de organisaties de handen in elkaar sloegen met de kwartiermakers, hoe soepeler de toeleiding verliep.

Een belemmerende factor in het toeleiden bleek het gebrek aan een heldere structuur van de Buren!-groepen te zijn. De werkwijze van de kwartiermakers en de uitgangspunten van de Buren!-groepen bleken soms moeilijk communiceerbaar naar de betrokken organisaties; improvisatie en afstemmen op de behoeften van de groep deelnemers is essentieel voor kwartiermaken, maar daardoor niet altijd grijpbaar voor meer geïnstitutionaliseerde organisaties. Ook de vrees van sommige coördinatoren dat de Buren!-groepen niet veilig zouden zijn voor kwetsbare cliënten werkte enigszins belemmerend. Dit onderzoek kan geen antwoord geven op de vraag in hoeverre de groepen volledig veilig zijn voor deze doelgroep, wel werd zichtbaar dat de Buren!-groepen over een zekere mate van zelf-oplossend vermogen beschikten, en dat zij in staat waren lastige situaties onderling op te lossen. De deelnemers voelden zich veilig en vertrouwd bij de anderen. Voorwaarde daarvoor was wel, zoals ook hierboven besproken, dat deelnemers een goede mate van controle hadden over hun beperking en problematiek.

Tot slot bleken de Stamtafels van Prisma beter te functioneren als 'vindplaats' voor deelnemers, dan de individuele maatjes-projecten van de Regenboog Groep of trainingen van TEAM ED. De Stamtafels zorgden ervoor dat mensen met licht verstandelijke beperkingen elkaar al kenden. Voor hen die behoefte hadden aan méér sociaal contact in een kleinere, informelere setting, was de stap naar de Buren!-groepen makkelijk gemaakt. Deelnemers van Prisma konden, doordat zij de kwartiermakers al meerdere keren tijdens de Stamtafels hadden ontmoet en gesproken, ook makkelijker invloed uitoefenen op hoe de Buren!-groepen uiteindelijk vorm kregen en de activiteiten die werden ondernomen.

De maatjesprojecten van de Regenboog Groep en de ervaringsdeskundigheidstrainingen van TEAM ED, daarentegen, zijn individuele trajecten; zij kenden geen

andere deelnemers. Dit individuele karakter maakte het moeilijker voor cliënten van de Regenboog Groep en TEAM ED om zich aan te sluiten bij een Buren!-groep.

5.3 Aanbevelingen

De belangrijkste succes- en faalfactoren die in het rapport benoemd zijn, zijn allereerst dat de Buren!-groepen goed van de grond gekomen zijn tijdens het pilotproject en dat zij goed aansluiten bij de behoeften van deelnemers. De Buren!-groepen dragen duidelijk bij aan het welzijn van haar deelnemers. Wat tijdens het project niet duidelijk is geworden is of de groepen ook goed kunnen functioneren zonder de kwartiermakers en of de Buren!-groepen op den duur werkelijk een zelfredzaam, lokaal 'zorg'-netwerk worden, dat professionele hulp en dagelijkse ondersteuning minder nodig maakt. Om hier duidelijkheid over te kunnen verschaffen moet het project langer lopen en gevolgd worden.

Op basis van de resultaten en conclusies van het onderzoek kom ik tot slot tot een aantal aanbevelingen die meegenomen kunnen worden in een eventueel vervolgtraject.

1. Deelname wordt makkelijker als mensen elkaar en de kwartiermakers al eens hebben ontmoet. Dit proces kan door maatschappelijke, lokale organisaties gefaciliteerd worden en vraagt om tijd en inzet van alle betrokkenen.
2. Een zekere mate van homogeniteit binnen de groepen werkt versterkend en verbindend.
3. De behoefte aan wederkerigheid is groot, mensen willen niet alleen iets ontvangen van de Buren!-groepen (aandacht, gezelligheid, praktische steun), maar ook iets geven. Vraag niet meer van deelnemers dan wat mogelijk is, maar ook niet minder.
4. Méér groepen op wijkniveau zouden kunnen zorgen voor een diverser aanbod en een betere toegankelijkheid voor een bredere groep kwetsbare bewoners. Om dit te bewerkstelligen zijn er in de opstartfase meer kwartiermakers nodig, of moet de opstartfase anders georganiseerd worden.
5. In navolging van punt 4; Het zou een voordeel kunnen zijn om lokale vrijwilligers te trainen als kwartiermaker, in plaats van professionele, betaalde kwartiermakers van 'buitenaf' te laten invliegen. Kennis over de wijk en potentiële deelnemers is hiermee al sterker in de opstartfase aanwezig. Dit zou ruimte en efficiëntie kunnen opleveren in een verder zeer tijdsintensief proces. Kwartiermaken wordt, als het door bewoners gedragen wordt, daarmee meer 'a way of life', zoals het bij de Engelse methode van de *KeyRing* bedoeld is; de vrijwilligers wonen in de buurt en hebben daardoor al organisch contact en toegang tot kwetsbare bewoners, lokale ondernemers en organisaties. Bovendien hoeft hierdoor ook de moeizame overdracht van professionele kwartiermaker naar lokale vrijwilliger niet gemaakt te worden. Professionele en financiële ondersteuning zou dan vooral nodig zijn in de beginfase, waarin weerbare bewoners worden opgeleid tot kwartiermakers en structurele faciliteiten worden uitgerold in de wijk (denk aan goedkope woonruimte voor

de kwartiermakers, waardoor zij verzekerd zijn van een lange woonduur in de wijk, het vinden van lokale organisaties en ondernemers die hun keukens, computers, zaaltjes ter beschikking willen stellen aan activiteiten van de Buren!-groepen, et cetera). Het scouten van kwetsbare bewoners en het opzetten van een Buren!-groep wordt na die eerste fase getrokken door de lokale vrijwilligers en gefaciliteerd door lokale organisaties en ondernemers. Professionele ondersteuning vanuit een zorginstelling (zoals in het geval van het Pameijer-model in Rotterdam) en de arbeidsintensieve, betaalde inzet van professionele, externe kwartiermakers (zoals in de Amsterdamse aanpak hieronderzocht) zou daarmee op den duur slechts vanaf de zijlijn nodig zijn.

5.4 Buren!-groepen op de langere termijn

Zoals dit onderzoek heeft laten zien zijn de Buren!-groepen in Amsterdam West en Noord feitelijk pas net begonnen. Na een intensieve opstartfase beginnen nu de eerste contouren van deze informele zorgnetwerken van kwetsbare bewoners zich af te tekenen. De Buren!-groep in Oost bestaat al langer en geeft een goede indicatie van hoe de groepen in West en Noord kunnen gaan functioneren als de kwartiermakers de tijd (en de financiële basis) krijgen om hun werk voort te zetten. De groep geeft in principe zelf het tempo aan waarin de kwartiermakers 'overbodig' worden; deelnemers in Oost beginnen na twee jaar onafhankelijk van de kwartiermakers activiteiten voor zichzelf en elkaar organiseren. Het ligt dan ook niet in de verwachting dat de groepen in West en Noord al zelfstandig door zouden gaan, als de kwartiermakers zich nu terug zouden trekken. Hier is meer tijd voor nodig, wat onderstreept wordt door ander onderzoek naar het 'belang van *slow social work*'.³⁰

Het pilotproject heeft in absolute termen maar een klein aantal kwetsbare Amsterdammers bereikt. Wel is duidelijk geworden dat de Buren!-groepen een succes zijn voor de 34 mensen die inmiddels actief deelnemen. Zij vinden er gelijkgestemden, voelen zich er op hun gemak, ondernemen samen dingen en voelen zich minder eenzaam. Dit kan gezien worden als een belangrijke vorm van zorg, participanten geven aan dat het bijdraagt aan hun geestelijke en lichamelijke gezondheid om 'gezelligheid' op te zoeken en er samen op uit te gaan.

De samenwerking tussen de organisaties en de kwartiermakers is over het algemeen moeizaam verlopen, waar het gaat om de toeleiding van deelnemers naar de Buren!-groepen. In die zin heeft vooral de nauwe samenwerking tussen Prisma en Stichting de Toekomst haar vruchten afgeworpen. De handen in elkaar slaan, en direct contact faciliteren tussen deelnemers onderling, en tussen deelnemers en kwartiermakers werkt om een saamhorige, actieve Buren!-groep te organiseren. De rol van toeleiding voor het ontstaan en groeien van de Buren!-groepen moet niet overschat worden, een aanzienlijk deel van de deelnemers wordt door andere deelnemers geïntroduceerd. Het is daarom zinvol om in te zetten op een collectieve in plaats van individuele benadering

³⁰ Engbersen & Lupi (2015); Thomassen & van Wanrooy (2010)

van potentiële deelnemers. De stap om mee te doen wordt makkelijker als men al iemand kent of in een al bekend groepje begint.

Een vervolgtraject van de huidige Buren!-groepen en het organiseren van méér van dergelijke groepen is sterk aan te bevelen. Kwetsbare bewoners hebben absoluut baat bij deelname, zoals dit onderzoek heeft laten zien. Om het voortbestaan en de zelfredzaamheid van de Buren!-groepen op de langere termijn te waarborgen, met professionele hulp en ondersteuning slechts aanwezig aan de zijlijn, zijn echter aanpassingen in het opstartproces van nieuwe Buren!-groepen nodig. Een nauwere samenwerking met lokale organisaties en vrijwilligers vanaf het begin van het traject, structurele lokale faciliteiten voor de Buren!-groepen (op maat gesneden van de behoefte van de deelnemers), en de tijd en rust om wederzijds vertrouwen op te bouwen tussen alle partijen zijn voor succes op de langere termijn onmisbaar. Om werkelijk in te kunnen zetten op de structurele sociale banden en informele lokale ondersteuning van kwetsbare bewoners die de 'Amsterdamse aanpak' beoogt, is het van belang die langzame dynamiek van dit proces te honoreren en faciliteren.

6. Literatuur

- Bredewold, F. H. (2014). *Lof der oppervlakkigheid: Contact tussen mensen met een verstandelijke of psychiatrische beperking en buurtbewoners*. Amsterdam: UvA-DARE, PhD-thesis.
- Bredewold, F., Kruiswijk, K. (2013a) De kloof overbrugd. Wederkerige relaties in de dak- en thuislozenzorg. *Maatwerk. Vakblad voor maatschappelijk werk*, nr. 1, februari, pp. 16-17.
- Bredewold, F., Tonkens, E. & Trappenburg, M. (2013b) Wederkerigheid tussen weerbare en kwetsbare bewoners. Wat zijn de mogelijkheden en voorwaarden? In: Kampen, T., Verhoeven, I. & Verplanke, L. (red.) *De affectieve burger. Hoe de overheid verleidt en verplicht tot zorgzaamheid*. Amsterdam: Van Gennep. Pp. 168-186.
- Buurtcirkel (2017) *Methode. Talenten en vaardigheden staan centraal*. <http://buurtcirkel.nl/methode>
- Engbersen, R. & Lupi, T. (2015) *Het belang van slow social work. Op zoek naar nieuwe welzijnsfuncties in Rotterdam*. Den Haag: Platform 31.
- Gerring, J. (2001) *Social science methodology: A criterial framework*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goffman, E. (1980) *Stigma. Aantekeningen over het omgaan met een geschonden identiteit*. Utrecht: Bijleveld.
- Janssen, H. (2014) *Handboek Kwartiermaken. Een gids voor het opzetten en (her)inrichten van organisaties*. Het Kwartiermakersgilde.
- Kal, D. (2011) *Kwartiermaken, werken aan ruimte voor anders-zijn*. Utrecht: Kenniscentrum Sociale Innovatie Hogeschool Utrecht, inaugurale rede lectoraat kwartiermaken.
- KeyRing (2017) *KeyRing. We're life changing*. <http://www.keyring.org/home>
- Klerk, M. de, Gilsing, R. & Timmermans, J. (2010) *Op weg met de Wmo. Evaluatie van de Wet maatschappelijke ondersteuning 2007-2009*. Den Haag: SCP.
- Komter, A. E. (2007) De rol van eigenbelang in menselijke generositeit. *Mens en Maatschappij*, 82(4), pp. 359-375.
- Linders, L. (2010) *De betekenis van nabijheid. Een onderzoek naar informele zorg in een volksbuurt*. Den Haag: Sdu.
- Movisie (2013) Al eens gehoord van Welzijn Nieuwe Stijl? *Factsheet nr. 1, mei 2011 – herziene versie augustus 2013*. Verkregen via: www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Factsheet_Clientenparticipatie_WNS%20%5bMOV-1762981-0.1%5d.pdf

- Nederlandse Zorg Autoriteit (NZA) (2014) *Prestatiebeschrijvingen en tarieven extramurale zorg 2014*. Verkregen via: www.nza.nl/1048076/1048090/CA_300_584_Prestatiebeschrijvingen_en_tarieven_extramurale_zorg_2014.pdf
- Stichting de Toekomst (2017) *We zijn er! Thuis en Welkom in je eigen buurt*. <http://www.stichtingdetoekomst.nl/wezijnner/>
- Thomassen, Y. & van Wanrooy, P. (2010) *TijdVoorElkaar – een manier van interactie en participatie*. In Steyaert, J & Kwekkeboom, R. (red.) *Op zoek naar duurzame zorg. Vitale coalities tussen formele en informele zorg*. Utrecht: Movisie.
- Verhoeven, I. (2013) *Wel duurzame zorg, geen duurzame relaties*. Gezocht: zorgvrijwilligers, 2 uur per week, geen verplichting. In: Kampen, T., Verhoeven, I. & Verplanke, L. (red.) *De affectieve burger. Hoe de overheid verleidt en verplicht tot zorgzaamheid*. Amsterdam: Van Gennep. Pp. 204-218.
- Weltevrede, A. M., van den Heerik, A., Wolff, R., de Boom, J. & Seidler, Y. (2017) *Netwerken in de buurt. Een onderzoek naar het nieuwe zorgconcept Buurtcirkel*. Utrecht: Movisie. Verkregen via: www.eur.nl/nieuws/nieuwsoverzicht/detail/news/9024-buurtcirkel-kan-sociaal-isolement-tegengaan/